

บทบาทของฤๅษีอัครฤๅษีในวรรณคดีสันสกฤต

ผู้แต่งบทสวดบางบทในคัมภีร์ฤๅษีเวท

ฤๅษีอัครฤๅษีเป็นผู้แต่งบทสวดบางบทในคัมภีร์ฤๅษีเวท สันนิษฐานว่าบทสวดที่ 165-191 ใน มณฑลที่ 1 ของคัมภีร์ฤๅษีเวท เป็นผลงานของฤๅษีอัครฤๅษี จำแนกได้ดังนี้

บทสวดที่	165	สรรเสริญ	พระอินทร์
บทสวดที่	166	สรรเสริญ	พระมรุต
บทสวดที่	167	สรรเสริญ	พระอินทร์และพระมรุต
บทสวดที่	168	สรรเสริญ	พระมรุต
บทสวดที่	169	สรรเสริญ	พระอินทร์
บทสวดที่	170	สรรเสริญ	พระอินทร์
บทสวดที่	171	สรรเสริญ	พระมรุตและพระอินทร์
บทสวดที่	172	สรรเสริญ	พระมรุต
บทสวดที่	173	สรรเสริญ	พระอินทร์
บทสวดที่	174	สรรเสริญ	พระอินทร์
บทสวดที่	175	สรรเสริญ	พระอินทร์
บทสวดที่	176	สรรเสริญ	พระอินทร์
บทสวดที่	177	สรรเสริญ	พระอินทร์
บทสวดที่	178	สรรเสริญ	พระอินทร์
บทสวดที่	179	สรรเสริญ	รติ
บทสวดที่	180	สรรเสริญ	พระอัศวิน
บทสวดที่	181	สรรเสริญ	พระอัศวิน
บทสวดที่	182	สรรเสริญ	พระอัศวิน
บทสวดที่	183	สรรเสริญ	พระอัศวิน

บทสวดที่	184	สรรเสริญ	พระอัศวิน
บทสวดที่	185	สรรเสริญ	โลกและสวรรค์
บทสวดที่	186	สรรเสริญ	เทพทั้งปวง
บทสวดที่	187	สรรเสริญ	อาหาร
บทสวดที่	188	สรรเสริญ	คณะเทพอาปรี (รูปลักษณะต่าง ๆ ของพระอัคนี)
บทสวดที่	189	สรรเสริญ	พระอัคนี
บทสวดที่	190	สรรเสริญ	พระพฤหัสบดี
บทสวดที่	191	สรรเสริญ	น้ำ หญ้า และพระอาทิตย์

บทสวดที่ 165-178 เป็นเรื่องราวกรณีพิพาทระหว่างพระอินทร์กับพระมรุต เรื่อง เครื่อง-
สังเวย ฤๅษีอักษตยะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้ทั้งสองฝ่ายปรองดองกัน บทสวดที่ 165 เป็นบทสนทนาระหว่าง
พระอินทร์ พระมรุต และฤๅษีอักษตยะ บทสวดที่ 170 เป็นบทสนทนาระหว่างพระอินทร์กับฤๅษีอักษตยะ

บทสวดที่ 179 เป็นบทสนทนาระหว่างฤๅษีอักษตยะกับนางโลปามุทรา ตอนท้ายของบทสวด
เป็นผลงานของศิษย์ฤๅษีอักษตยะ มंत्रะที่ 1 และ 2 เป็นถ้อยคำของนางโลปามุทราตัดพ้อฤๅษีอักษตยะที่
ละเลยต่อนาง และชักชวนให้พระฤๅษีอยู่ใกล้ชิดนาง มंत्रะที่ 3 และครึ่งแรกของมंत्रะที่ 4 เป็นถ้อย-
คำของฤๅษีอักษตยะกล่าวถึงผลของการบำเพ็ญพรต การอยู่ร่วมกันอย่างรักใคร่ปรองดองของสามีภรรยา
และยอมรับที่จะอยู่ใกล้ชิดนาง มंत्रะที่ 4 ครึ่งหลัง มंत्रะที่ 5 และ 6 เป็นผลงานของศิษย์ฤๅ
ษีอักษตยะ ซึ่งสรุปผลของการสนทนา กล่าวถึงโสมะ อ้อนวอนขอให้ยกโทษในบาปที่ได้กระทำ ท้ายสุด
กล่าวถึงฤๅษีอักษตยะได้บำเพ็ญพรต เพื่อให้ได้มาซึ่งบุตรและฤๅษีอำนาจ เหล่าทวยเทพได้บันดาล
ให้พระฤๅษีสมความปรารถนา¹

บทสวดที่ 191 เป็นเวทมนตร์ขจัดพิษ อันเกิดจากพิษและสัตว์เลื้อยคลาน ฤๅษีอักษตยะ
ได้ท่องมนตร์บทนี้ในคราวที่สงสัยว่าตนถูกพิษ ฤๅษีอักษตยะสวดสรรเสริญน้ำ หญ้าบางชนิด และแสง-
อาทิตย์ ว่าสามารถขจัดพิษได้

¹เอ็ม. แบริแกญ (M. Bergaigne) ให้ความเห็นว่า บทสวดนี้มีความหมายซ่อนเร้น ฤๅษี-
อักษตยะหมายถึง โสมทิพย์ นางโลปามุทราหมายถึงผู้สวดมนต์ที่สามารถนำโสมมาจากดินของมันได้

ปุโรหิตของพระราชเจ้าทะเล

คัมภีร์ฤคเวทกล่าวถึงความสัมพันธ์ ระหว่างฤๅษีคัสตยะและพระราชเจ้าทะเล ดังต่อไปนี้

ก่อนพระอัศวิน พระองค์เป็นที่สรรเสริญด้วยความภักดีของบุตร พระองค์เป็นผู้ปราดเปรียว เป็นผู้ประทานพรแก่พราหมณ์

พระองค์ผู้เบิกบาน ฤๅษีคัสตยะสรรเสริญพระองค์ด้วยความภักดี พระองค์ได้รักษาวิศปลา²

ในยามราตรี ในสงครามของพระเจ้าทะเล ขาของวิศปลาได้ถูกตัดราวกับปีกของนก ทันใดนั้น พระองค์ได้ประทานขาเหล็กแก่วิศปลา เพื่อเคลื่อนไหวในขณะที่ต่อสู้³

สายณะกล่าวถึงฤๅษีคัสตยะ ว่าเป็นปุโรหิตของพระราชเจ้าทะเล⁴ พระองค์เป็นญาติกับวิศปลา ผู้ซึ่งสูญเสียขาข้างหนึ่งในสงคราม ฤๅษีคัสตยะได้สวดอ้อนวอนพระอัศวิน ให้ประทานขาเหล็กแก่วิศปลา⁵

ผู้ไกลเกลี่ยกรณีพิพาทเรื่องเครื่องสังเวย ระหว่างพระอินทร์กับพระมรุต

พระอินทร์และพระมรุต มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น พระมรุตติดตาม และช่วยเหลือ พระอินทร์ในยามสงคราม ครั้งหนึ่ง เทพทั้งสองวิวาทกันด้วยเรื่องเครื่องสังเวย พระอินทร์ไม่พอใจ

²RV.I.117.11.

sūnor mānena aśvinā grṇānā vājaṃ viprāya bhuraṇā radaṃtā |
agastye brahmaṇā vavr̥dhānā saṃ viśpalāṃ nāstyāriṇitaṃ ||

³RV.I.116.15.

caritraṃ hi ver ivācchedi paṇam ājā khelasya paritakmyāyām ||
sadyo jaṃghām āyasīm viśpalāyāi dhane hite sartave pratyadhattam ||

⁴A. A. Macdonell and A. B. Keith, Vedic Index of Names and Subjects, Vol. I. 3rd ed. (Delhi: Motilal Banarsidass, 1967), p. 7.

⁵Ralph T. H. Griffith, tr., The Hymns of the Rgveda, p. 78.

ที่พระมรุตมีส่วนแบ่งในเครื่องสังเวद्यของพระองค์⁶ ฤๅษีคัสตยะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้เทพทั้งสองปรอง-
คองกัน พระฤๅษีสรรเสริญพระมรุตและพระอินทร์⁷ และเกลี้ยกล่อมให้พระอินทร์ยินยอมให้พระมรุต
มีส่วนแบ่งในเครื่องสังเวद्यด้วย ดังข้อความต่อไปนี้

2. ข้าแต่พระอินทร์ พระมรุตเป็นพี่น้องของพระองค์ ไยพระองค์ต้องการสังหารพวกเขา
ขอพระองค์เห็นพ้องกับพวกเขา อย่าได้สังหารพวกเราในสนามรบเลย

4. พวกเขาจัดแท่นบูชาอย่างเหมาะสม ก่อกองไฟเบื้องหน้า เขาทั้งสองประกบยัญญูพิธี
เพื่อพระองค์ ตามเจตนาของพระอัครนี้

5. ข้าแต่พระวสุปตี พระองค์เป็นเจ้าของทรัพย์ทั้งปวง ข้าแต่พระมิตรบดี พระองค์เป็น
ผู้อุปถัมภ์อันประเสริฐของมวลมิตร ข้าแต่พระอินทร์ ขอพระองค์จงสนทนากับพระมรุต และเสพ
เครื่องสังเวद्यตามปรกติเถิด⁸

⁶RV.I.165.

⁷RV.I.166-169.

⁸RV.I.170.2, 4-5.

2. kiṃ na iṃdra jighāṃsasi bhrātaro marutas tava |
tebhiḥ kalpasva sādhyā mā naḥ samaraṇe vadhiḥ ||
4. araṃ kṛṇvaṃtu vediṃ sam agnim iṃdhatāṃ puraḥ |
tatrāmṛtasya cetanaṃ yajñiṃ te tanavāvahāi
5. tvam Íśiṣe vasupate vasūnāṃ tvam mitrāṇāṃ mitrapate dheṣṭhaḥ |
iṃdra tvam marudbhiḥ saṃ vadasvādha prāsāna ṛtuthā havīṃsi ||

จากนั้น ฤๅษีอัสตยะสรรเสริญพระมฤตและพระอินทร์⁹ พระฤๅษีเชื้อเข็ญพระมฤตเสพเครื่อง
สังเวद्यด้วยถ้อยคำว่า "ข้าแต่พระมฤต ข้าพเจ้าสิ้นสันทานด้วยความหวาดกลัว หลบหลีกพระอินทร์
ผู้มีอำนาจ เครื่องสังเวद्यเหล่านี้ ได้จัดเตรียมไว้แล้ว มอบแต่ท่าน ถือเป็นการขอกภัยของพวกเรา"¹⁰
จบด้วยบทสวดที่ฤๅษีอัสตยะแต่งขึ้นเพื่อสรรเสริญพระมฤต¹¹ และพระอินทร์¹²

ผู้แต่งบทสวดในคัมภีร์อถรรพเวท

ฤๅษีอัสตยะเป็นกวีผู้หนึ่งซึ่งมีผลงานปรากฏอยู่ในคัมภีร์อถรรพเวท ฤๅษีอัสตยะแต่งบทสวด
สรรเสริญสายเมขลา¹³ เพื่อความมีอายุยืน ข้อความในบทสวดมีดังต่อไปนี้

1. เทพผู้คาคสายเมขลา¹³ ได้ประกอบสายเมขลาขึ้นเพื่อพวกเรา พวกเราปฏิบัติตาม
คำแนะนำของเทพผู้แสวงหาฝั่งข้างหน้า ท่านเป็นผู้ปลดปล่อยพวกเรา
2. ทูก่อนสายเมขลา เทพได้มอบท่านแก่พวกเรา ท่านคืออาวุธของเหล่าฤๅษี ท่านเป็นผู้
อยู่เบื้องหน้าในการบำเพ็ญพรต ท่านเป็นผู้สังหารศัตรู
3. ข้าพเจ้าเป็นพรหมจารีของมฤตยู ข้าพเจ้าผู้เรียกร้องบุรุษจากสิ่งที่เป็นอยู่ เพื่อพระ-
ยมได้ผูกมัดบุรุษด้วยสายเมขลาซึ่งมีความรู้ในพระเวท มีอำนาจและมีผลแห่งความพากเพียร

⁹RV.I.171.

¹⁰RV.I.171.4.

asmād ahaṃ taviṣṣād iṣamāṇa imḍrād bhiyā maruto rejamānaḥ |
yuṣmabhyaṃ havyā niśitāny āsan tāny āre cakṛmā mṛlata naḥ ||

¹¹RV.I.172.

¹²RV.I.173-178.

¹³สายเมขลาเป็นสายคาคเอาจของคนในวรรณะพราหมณ์ วรรณะกษัตริย์ และวรรณะแพศย์
สายเมขลาของคนในวรรณะต่างกัน ทำจากวัตถุต่างกัน สายเมขลาของวรรณะพราหมณ์ทำด้วยหญ้ามฤตยู
สายเมขลาของวรรณะกษัตริย์ทำด้วยธนู สายเมขลาของวรรณะแพศย์ทำด้วยขนสัตว์ ผ้าลินิน และป่าน

4. บุตรีแห่งความซื่อสัตย์ผู้เกิดขึ้นด้วยอำนาจ นางเป็นพี่น้องของฤๅษีผู้สร้างสิ่งต่าง ๆ สายเมขลาเป็นกำลังของพระอินทร์ ท่านเป็นผู้กำหนดความคิดของพวกเรา ความเฉลียวฉลาด และอำนาจของพวกเรา

5. บรรดาฤๅษีรุ่นเก่าผู้สร้างสิ่งต่าง ๆ ได้ผูกมัดท่าน สายเมขลา ขอท่านรักรังพวกเรา เพื่อความมีอายุยืนยาว¹⁴

¹⁴AV.VI.133.1-5.

1. ya imāṃ devo mekhalām ābabandha yaḥ samnanāha ya u no yuyoja |
yasya devasya praśiṣṭā carāmaḥ sa pāram* icchāt sa u no vimuñcāt ||
2. āhutāsyā abhivuta ṛṣiṇām asy āyudham |
pūrvā vratasya praśnatī vīradhni bhava mekhale ||
3. mṛtyor ahaṃ brahmacārī** yad asmi niryācan bhūtāt puruṣaṃ*** yamāya |
tam ahaṃ brahmaṇā tapasā śrameṇānayāinaṃ mekhalayā sināmi
4. śraddhāyā duhitā tapaso'dhi jātā svasa ṛṣiṇām bhūtakṛtām babhūva |
sā no mekhale matimā dhehi medhām atho no dhehi tapa indrayaṃ ca ||
5. yām tvā pūrve bhūtakṛta ṛṣayaḥ pari bedhire |
sā tvaṃ pari śvajasva mām dīrghāyutvāya mekhale ||

*pāram แปลว่า ผั่งข้างหน้า ผั่งตรงข้าม เขตแดน ขอบเขต การสิ้นสุด คำนี้มีความหมายว่าการสิ้นสุดความลำบาก

Atharvaveda Bhāṣṭā-Bhāṣyam (New Delhi: Dyānanda-Saṁsthāna,

2031), p. 137.

A.A. Macdonell, A Practical Sanskrit Dictionary, p. 160.

**brahmacārī แปลว่า ผู้มีความประพฤติเช่นพรหม หมายถึงนักศึกษา ในศาสนาพราหมณ์เด็กชายที่เกิดในวรรณะพราหมณ์ วรรณะกษัตริย์ และวรรณะแพศย์ เมื่ออายุ 5-12 ปี จะต้องเข้าพิธีมอบตัวเป็นศิษย์ เรียกว่า พิธีอุปนัยน์ เด็กชายที่เข้าพิธีอุปนัยน์แล้วจะเป็นพรหมจารี มีหน้าที่ศึกษาคัมภีร์พระเวท และคอยปรนนิบัติรับใช้อาจารย์จนกระทั่งมีอายุประมาณ 20-25 ปี

มิตรของพระราม

บทบาทของฤๅษีอัสตยะในฐานะมิตรของพระราม จำแนกได้ดังนี้

ก. ผู้ถวายอาวุธและแนะนำสถานที่สร้างอาศรมแก่พระราม

พระราม นางสีดา และพระลักษมณ์ เดินทางออกจากเมืองอโยธยาตามคำสั่งที่พระรามให้แก่ท้าวทศรถ กษัตริย์ทั้งสามเดินทางมาถึงป่าทนต์¹⁵ พระรามได้สังหารอสูรชื่อวิราธ จากนั้นพระองค์ได้เดินทางมาถึงอาศรมของฤๅษีสฤติภณณ์ ฟานักในอาศรมของพระสฤติภณณ์ 1 คิน พระราม นางสีดา และพระลักษมณ์เดินทางท่องเที่ยวในป่าทนต์เป็นเวลา 10 ปี ได้พำนักอยู่ในอาศรมของฤๅษีต่าง ๆ พระรามเดินทางกลับมาอาศรมของฤๅษีสฤติภณณ์ พระรามถามทางที่จะไปอาศรมของฤๅษีอัสตยะ ฤๅษีสฤติภณณ์ชี้ทางให้แก่พระราม¹⁶ พระราม นางสีดา พระลักษมณ์เดินทางมาถึง-

14 (ต่อ)

จึงพันภาวะพรหมจารี

ดูเพิ่มเติม เฉลิม พงศ์อาจารย์, ประวัติศาสตร์อินเดีย (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2523), หน้า 64-65.

*puruṣa แปลว่า บุรุษ มนุษย์ ส่วนสำคัญของสิ่งมีชีวิต วิญญาณ ญาณแห่งจักรวาล คำว่า puruṣa ในบทสวดนี้ มีความหมายว่า ตนเอง

Atharvaveda Bhāṣā-Bhāṣyam, p. 137.

A.A. Macdonell, A Practical Sanskrit Dictionary, p. 165.

¹⁵ชื่อป่าแห่งนี้ อยู่ในคาบสมุทรเดคคาน ทางภาคใต้ของประเทศอินเดีย

Ibid., p. 115.

¹⁶R.III.11.38-42.

38. yojanāny āśramāt tāta yāhi catvāri vāi tataḥ |
dakṣiṇena mahān śrīmāñ agastyabhrātur* āśramah ||

16 (ต่อ)

38. ลูกเอ๋ย จงไปอาศรมของพระอัครศตยะเกิด จากอาศรมนี้ไปทางทิศใต้เป็นระยะทาง 4 โยชน์ มีอาศรมใหญ่และงดงาม ซึ่งเป็นของฤๅษีซึ่งเป็นพี่น้องของพระอัครศตยะ
39. sthalīprāyavanoddeśe pippalīvanaśobhite |
bahupuṣpaphale ramye nānāvihaganādite ||
39. อาศรมนั้นตั้งอยู่ในป่าที่ประดับด้วยต้นดีปลี ป่านั่นอุดมสมบูรณ์ ร่มรื่น มีนกนานาชนิด ส่งเสียงร้องเจ้อยแจ้ว
40. padminyō vividhās tatra prasannasalilāsāyāḥ |
haṃṣakāraṇḍavākīrṇās cakravākopaśobhitāḥ
40. ณ ที่นั้น มีทะเลสาบซึ่งมีน้ำใสสะอาด มีบัวนานาพันธุ์ มีหงส์ นกเป็ดน้ำ และนกจากพราศ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เสริมความงามให้ทะเลสาบเหล่านั้น
41. tatrāikāṃ rajanīm vyuṣya prabhāte rāma gamyatām |
dakṣiṇām diśam āsthāya vanakhaṇḍasya pārśvataḥ ||
41. ตก่อนพระราม พระองค์พำนักอยู่ ณ อาศรมนั้น 1 ราตรี รุ่งเช้าพระองค์จึงเสด็จออกเดินทาง เลียบป่าละเมาะมุ่งสู่ดินแดนทางทิศใต้
42. tatrāgastyāśramapadaṃ gatvā yajanam antaram |
ramaṇīye vanoddeśe bahupādapaśobhite ||
42. เมื่อพระองค์เดินทางได้ 1 โยชน์ ก็จะถึงอาศรมของพระอัครศตยะซึ่งตั้งอยู่ในป่าอันรื่นรมย์ และงดงามด้วยพรรณไม้จำนวนมาก

* คัมภีร์รามายณะไม่ได้กล่าวถึงชื่อของฤๅษีซึ่งเป็นพี่น้องของฤๅษีอัครศตยะ

อาศรมของฤๅษีอัสตยะ พระอัสตยะต้อนรับกษัตริย์ทั้งสามอย่างดี และได้ถวายอาวุธสำคัญแก่พระราม คือ ธนูของพระวิษณุ ศรพรหมทัต แล่งศรที่ไม่มีวันพร่องซึ่งเป็นของพระอินทร์ คานทองคำและฝักดาบ ซึ่งทำด้วยเงิน¹⁷ พระรามรับอาวุธเหล่านี้และขอให้พระมุนีแนะนำสถานที่ที่พระรามจะสร้างอาศรมได้ ฤๅษีอัสตยะแนะนำสถานที่ชื่อปัญจวฏี เป็นสถานที่สวยงามอยู่ใกล้แม่น้ำโคธาวรี¹⁸ พระราม นางสีดา และพระลักษมณ์ออกเดินทางสู่ปัญจวฏี และสร้างอาศรม ณ สถานที่นั้นตามคำแนะนำของฤๅษีอัสตยะ

¹⁷R.III.12.32-34.

32. idaṃ divyaṃ mahaccāpaṃ hemaratnavibhūṣitam |
vāiṣṇavaṃ puruṣavyāghra nirmitaṃ viśvakarmaṇā ||
32. พระรามผู้เป็นพยัคฆ์ในหมู่คน กันศรวิเศษนี้ประดับด้วยทองคำและรัตนะ เป็นสิ่งที่พระวิศวกรรมสร้างขึ้น เป็นสมบัติของพระวิษณุ
33. amoghaḥ sūryasaṃkāśo brahmadattaḥ śarottamaḥ |
dattāu mama mahendreṇa tūṅhī cākṣayasāyakāu ||
33. ศรพรหมทัตเป็นศรวิเศษเสมอด้วยพระอาทิตย์ ไม่มีพลาดเป้าหมาย แล่งศรทั้งสองที่ไม่มีวันพร่อง เป็นสิ่งที่พระอินทร์ประทานแก่เรา
34. sampūrṇāu niśitāir bāṇāir jvaladbhir iva pāvakāiḥ |
mahārajatakośo ayam asir hemavibhūṣitaḥ ||
34. แล่งศรทั้งสองบรรจุด้วยลูกศรที่แหลมคม และรุ่งโรจน์ราวกับเปลวเพลิง นี้คือคานทองคำและฝักดาบซึ่งทำด้วยเงิน

¹⁸R.III.13.13-14, 18, 21-22.

13. ito dviyojane tāta bahumūlaphalodakaḥ |
deśo bahumrgaḥ śrīmān pañcavaṭṭyabhiviśrutaḥ ||
13. ลูกเอ๋ย จากที่นี่เป็นระยะทาง 2 โยชน์ มีสถานที่ชื่อปัญจวฏี เป็นสถานที่สวยงาม มีน้ำ ผลไม้ และรากไม้มากมาย มีกวางเป็นจำนวนมาก

18 (ต่อ)

14. tatra gatvāśramapadaṃ kṛtvā sāumitriṇā saha |
ramasva tvam pitur vākyaṃ yathoktam anupālayan ||

14. พระองค์เมื่อเสด็จถึงสถานที่นั้นแล้ว จงสร้างอาศรมร่วมกับพระลักษมณ์ ขอพระองค์ผู้รักษา
ถ้อยคำที่พระบิดาตรัสไว้แล้ว เป็นสุขเถิด

18. sa deśaḥ ślāghanīyaś ca nātidūre ca rāghava |
godāvaryāḥ samīpe ca māithilī tatra raṃsyate ||

18. พระองค์ผู้เป็นเชื้อสายแห่งรฆวงศ์ สถานที่อันควรยกย่องนั้น มิได้อยู่ไกลจากที่นี่ สถานที่นั้น
อยู่ใกล้แม่น้ำโคทาวรี เป็นที่ซึ่งนางสีดาจะเบิกบาน

21. etad ālakṣyate vīra madukānāṃ mahāvanam |
uttareṇāsya gantavyaṃ nyagrodham api gacchatā ||

21. พระรามผู้เก่งกล้า พระองค์จะเห็นป่ามฤกะอันกว้างใหญ่ พระองค์พึงเดินทางไปทางทิศเหนือ
ของป่ามฤกะจนกระทั่งถึงต้นไทร

22. tataḥ sthalaṃ upāruhya parvatasyāvidūrataḥ |
khyātaḥ pañcavaṭīty eva nityaṃ ṣpitakānaṃ ||

22. จากนั้น พระองค์เสด็จขึ้นเนินเขา ป่าที่อุดมสมบูรณ์มีชื่อว่า ปัญจวฏี มิได้อยู่ไกลนัก

ข. ผู้บอกมนตรีอาทิตยหฤทัยแก่พระราม

ในการรบระหว่างพระรามกับท้าวราพณ์ พระรามแผลงศรทำร้ายท้าวราพณ์จนสลบ แต่พระองค์ไม่สามารถสังหารท้าวราพณ์ได้ ฤๅษีคัสตยะซึ่งเป็นสีกษีพยานในการรบครั้งนี้มีความปรารถนาที่จะให้พระรามได้รับชัยชนะ จึงมาเฝ้าพระรามเพื่อบอกมนตรีอาทิตยหฤทัย พระฤๅษีบรรยายคุณวิเศษของมนตรีอาทิตยหฤทัย¹⁹ และร่ายมนตร์ถวายพระราม²⁰ ฤๅษีคัสตยะแนะนำให้พระรามตั้งสมาธิซาเทพผู้เป็นใหญ่และสวคมนตรีอาทิตยหฤทัยครบ 3 ครั้ง พระรามจะชนะศัตรูได้ พระฤๅษีเมื่อกล่าวจบแล้วได้อำลาพระรามกลับไป²¹

¹⁹R.VI.105.4-5.

4. ādityahr̥dayaṃ puṇyaṃ sarvaśatruvināśanam |
jayāvahaṃ japaṃ nityaṃ akṣayaṃ paramaṃ śivam ||
4. มนตร์อาทิตยหฤทัยนี้ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สามารถทำลายศัตรูทั้งปวง เป็นสิ่งนำชัยชนะ ทำให้ผู้ท่องมนตร์เป็นอมตะ มนตร์นี้เป็นสิ่งประเสริฐสุดไม่มีวันเสื่อมสูญ
5. sarvamaṅgalaṃgalyaṃ sarvapāpapaṇāśanam |
cintāśokaprasāmanam āyurvardhanam uttamam ||
5. มนตร์นี้เป็นยอดแห่งสรรพมงคล สามารถทำลายความชั่วทั้งหมด คับความทุกข์โศก ทำให้อายุยืนยาว

²⁰R.VI.105.6-24.

²¹R.VI.105.25-27.

25. enaṃ āpatsu kṛcchreṣu kāntāreṣu bhayeṣu ca |
kīrtayan puruṣaḥ kaścin nāvasīdati rāghava ||
25. พระรามผู้เป็นเชื้อสายรฆุวงศ์ บุคคลผู้ท่องมนตร์อาทิตยหฤทัยในยามคับขัน ในป่าลึก และในยามมีภัย เขาจะไม่ทุกข์ร้อน

ค. ผู้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ถวายพระราม

ฤๅษีอัสตยะได้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ถวายพระราม 2 ครั้ง ครั้งแรกในคราวที่พระรามเข้าพิธีราชาภิเษก บรรดาฤๅษีที่มีชื่อเสียงรวมทั้งฤๅษีอัสตยะ ได้มาร่วมในพิธีนี้ด้วย ฤๅษีทั้งหมดสรรเสริญพระรามในการที่พระองค์สามารถปราบท้าวราพณ์และพวกพ้องได้ พระรามสงสัยว่าทำไมอินทรีชิตมีฤทธิ์มากกว่ายักษ์คนอื่น ฤๅษีอัสตยะจึงเล่าเรื่องอินทรีชิต²² ถวายพระรามโดย

²¹(ต่อ)

26. pūjayasva enam ekāgro devadevaṃ jagatpatim |
etat triguṇitaṃ japatvā ayuddheṣu vijayiṣyasi ||

26. พระองค์ตั้งสมาธิบูชาจอมเทพผู้ปกครองโลก และสวดมนตร์อาทิตยเหตุย 3 ครั้ง พระองค์จะชนะในการยุทธ์

27. asmin kṣaṇe mahābāhor rāvaṇam tvam hanisyasi |
evam uktvā tat'gastyo jagāma sa yathāgatam ||

27. พระรามผู้มีกำลังมหาศาล ในเวลานี้พระองค์จะสังหารท้าวราพณ์ได้ ฤๅษีอัสตยะเมื่อกล่าวจบแล้วได้กลับไปตามทางเดิม

²²R.VII.25-29.

อินทรีชิตมีนามเดิมว่า เมฆนาท เมฆนาทได้ประกอบพิธีกรรมหลายชนิดจนมีฤทธิ์ทางมายา เช่น ล่องหนหายตัวได้ และบันดาลให้เกิดความมืดได้ อีกทั้งได้แล่งศรที่ไม่มีวันพร่องและอนุวิเศษ ในคราวที่ท้าวราพณ์ทำสงครามกับพระอินทร์ ท้าวสูมาลีผู้เป็นตาของท้าวราพณ์ตายในสนามรบ เมฆนาทคิดแค้น จึงเข้ารบกับพระไชยยันต์โอรสของพระอินทร์ เมฆนาทร่ายมนตร์บันดาลให้เกิดความมืดที่ทำให้กองทัพของเทวดาเกิดความระส่ำระสาย ท้าวบุโลมาสุรผู้เป็นตาของพระไชยยันต์ได้อุ้มพระไชยยันต์ไปซ่อนไว้ใต้มหาสมุทร พระอินทร์สำคัญว่าพระไชยยันต์สิ้นชีวิต จึงยกทัพรบกับท้าวราพณ์ เมฆนาทเห็นว่าบิดาสู้พระอินทร์ไม่ได้จึงร่ายมนตร์ให้มีคอกอีก แล้วเมฆนาทเข้าอุ้มพระอินทร์ไปลงกาเทวดาพากันหนีไปเฝ้าพระพรหม พระพรหมเสด็จไปลงกา ประทานนามเมฆนาทว่า อินทรีชิต

เริ่มเรื่องตั้งแต่กำเนิดอสุรพงศ์จนถึงเหตุที่ทำให้ท้าวราชนลักพานางสีดา เรื่องราวที่ฤษีอัสตยะเล่าถวายพระรามแบ่งออกเป็น 4 เรื่องคือ

1. อสุรพงศ์²³
2. การสงครามและความประพฤติพาลของท้าวราชน²⁴
3. วานรพงศ์²⁵
4. เหตุที่ทำให้ท้าวราชนลักพานางสีดา²⁶

ฤษีอัสตยะ เมื่อเล่าเรื่องราวจบ พระฤษีได้ทูลลาพระรามกลับอาศรมของตน

ครั้งที่สอง ในคราวที่พระรามสังหารศูทรผู้ทำตนเทียมพราหมณ์ เรื่องมีอยู่ว่า วันหนึ่งมีพราหมณ์ผู้หนึ่งมาร้องให้อยู่หน้าประตูวัง สาเหตุที่พราหมณ์ผู้นั้นร้องให้เป็นเพราะว่าบุตรชายซึ่งมีอายุยังไม่ถึง 14 ปีได้เสียชีวิตลง พราหมณ์นั้นได้กล่าวโทษว่า สาเหตุที่บุตรชายของตนต้องสิ้นชีวิตก่อนถึงวัยอันสมควร เป็นเพราะพระรามทำบาป หรือมีผู้ทำบาปในอาณาเขตของพระรามและพระรามมิได้ลงโทษ เมื่อพระรามได้ฟังดังนั้น จึงเชิญบรรดาฤษีที่มีชื่อเสียงมาเพื่อปรึกษาว่าควรทำอย่างไร ฤษีนารถได้เล่าถึงสาเหตุที่บุตรของพราหมณ์ต้องเสียชีวิตก่อนถึงวัยอันสมควรว่าเป็น

²²(ต่อ)

พระพรหมขอให้อินทรชิตปล่อยตัวพระอินทร์ อินทรชิตขอพรให้ตนเป็นอมตะ พระพรหมไม่โปรดประทานให้ อินทรชิตจึงขอใหม่ว่าเมื่อใดที่ตนบูชาเพลิง ขอให้มီးรดผุดขึ้นมา และตราบไคที่อินทรชิตยังอยู่บนรถนั้น ขอย่าให้มีผู้ใดทำลายได้ และถ้าต้องการต่อสู้กับศัตรูก่อนที่ประกอบพิธีบูชาเพลิงสำเร็จ จึงให้ศัตรูสังหารได้ พระพรหมประทานพรให้ตามคำขอของอินทรชิต

ดูเพิ่มเติม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์, พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นครธรรม, 2519), หน้า 98-100.

²³R.VII.2-16.

²⁴R.VII.17-34.

²⁵R.VII.35-37. interpol. ch. 1.

²⁶R.VII.37. interpol. ch. 2-5.

เพราะมีศัตรูผู้หนึ่งบำเพ็ญตบะทำตนเสมอพราหมณ์ เพราะฉะนั้นพระรามต้องค้นหาตัวศัตรูผู้นั้นมาลงโทษ เพื่อขจัดความชั่วร้ายที่เกิดขึ้น

เมื่อพระรามได้ฟังดังนั้น จึงตรัสสั่งให้นำศพกุมารนั้นเข้าน้ำมันหอมไว้ พระองค์รำลึกถึงบุษบก เมื่อบุษบกมาถึง พระรามก็ขึ้นบุษบกลอยไปตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อค้นหาศัตรูผู้ทำตนเทียมพราหมณ์ พระรามพบชายผู้หนึ่งบำเพ็ญตบะอยู่ที่เขาไศพล พระรามตรัสถามชายผู้นั้นว่าเป็นชาติศัตรูหรือเปล่า ชายผู้นั้นสารภาพว่าตนเป็นชาติศูทรมีชื่อว่า สัมพุก พระรามจึงสังหารสัมพุก ณ ที่นั้น ทวยเทพมีพระอินทร์เป็นหัวหน้าสรรเสริญพระราม พระรามขอพระอินทร์ให้บุตรของพราหมณ์ฟื้นขึ้น พระอินทร์ได้ประสาทพรตามที่พระรามปรารถนา

จากนั้น พระรามได้ไปนมัสการฤๅษีอักษตยะ ฤๅษีอักษตยะพอใจที่พระรามสังหารศัตรูผู้ทำตนเทียมพราหมณ์ จึงถวายอาภรณ์ 1 ชิ้นแก่พระราม พระรามไม่รับโดยให้เหตุผลว่าพราหมณ์เท่านั้นเป็นผู้สมควรได้รับทักษิณา ฤๅษีอักษตยะขอให้พระรามรับทักษิณาโดยพระฤๅษีเล่าเรื่องท้าวเศวตกินเนื้อตนเอง ถวายพระราม

เรื่องท้าวเศวตกินเนื้อตนเอง พระรามถามว่าอาภรณ์นี้ได้มาจากที่ใด ฤๅษีอักษตยะเล่าว่า ในไตรคาถุค พระฤๅษีได้บำเพ็ญพรตในป่าใหญ่แห่งหนึ่งซึ่งไม่มีมนุษย์และสัตว์ป่าอาศัยอยู่เลย วันหนึ่งพระฤๅษีได้เดินทางไปถึงสระใหญ่กลางป่ามีอาศรมอยู่ริมสระ ฤๅษีอักษตยะจึงเข้าพำนักในอาศรมนั้นหนึ่งคืน รุ่งเช้า พระฤๅษีพบศพลอยอยู่ในสระน้ำ มีเทพบุตรชื่กรมายังริมสระและลากศพนั้นมากินจนอิ่ม หลังจากนั้นจึงอาบน้ำชำระกาย ฤๅษีอักษตยะถามเทพบุตรถึงสาเหตุที่ทำให้ประพฤติเช่นนั้น เทพบุตรเล่าว่าตนคือท้าวเศวต เป็นพระราชานางแคว้นวิทรรก โจรทำนายนว่าพระชนษาถึงฆาต พระองค์จึงมอบราชสมบัติให้แก่พระอนุชาแล้วออกผนวช พำนักอยู่ที่อาศรมริมสระนี้จนสิ้นพระชนม์ พระองค์เกิดเป็นเทพบุตรแต่ยังไม่พ้นความทิว จึงไปทูลถามพระพรหม พระพรหมตรัสว่าเป็นเพราะท้าวเศวตบำเพ็ญตบะ แต่ไม่บำเพ็ญทาน จึงไม่อิมทิพย์เหมือนเทพบุตรองค์อื่น ท้าวเศวตต้องกินเนื้อตนเองจนกว่าจะได้พบกับฤๅษีอักษตยะจึงจะพ้นทุกข์ ท้าวเศวตเมื่อเล่าเรื่องจบลงพระองค์ได้เปลื้องอาภรณ์มอบแก่พระอักษตยะ พระฤๅษีรับอาภรณ์นั้นท้าวเศวตจึงสิ้นกรรม ฤๅษีอักษตยะขอให้พระรามรับอาภรณ์นี้เพื่อฤๅษีอักษตยะจะได้ไม่ต้องประสบเคราะห์กรรมอย่างท้าวเศวต²⁷

²⁷R.VII.77-78.

พระรามได้ถามฤษีอัสตยะว่าเพราะเหตุใดป่าใหญ่ซึ่งเป็นที่พำนักของท้าวเศวตจึงไม่มีมนุษย์และสัตว์อาศัยอยู่ ฤษีอัสตยะจึงเล่าเรื่องท้าวทัณฑราชและป้าทัณฑกะถวายพระราม

เรื่องท้าวทัณฑราชและป้าทัณฑกะ ฤษีอัสตยะเล่าว่า ในกฤตายุค พระมณูมีโอรสนามว่า อิกษวากุ พระมณูแต่งตั้งท้าวอิกษวากุเป็นกษัตริย์ แล้วจึงเสด็จไปพรหมโลก ท้าวอิกษวากุมีโอรสร้อยองค์ โอรสองค์สุดท้ายเป็นคนเขลาและไม่เคารพนับถือพี่ พระมณูจึงลงโทษ กุมารนั้นจึงได้นามว่าทัณฑกุมาร เมื่อถึงเวลาที่จะแบ่งดินแดนให้โอรสครอบครอง ท้าวอิกษวากุได้มอบดินแดนระหว่างเทือกเขาวิชัยและเขาไซพลให้แก่พระทัณฑกุมาร พระทัณฑกุมารสร้างเมืองชื่อ มธุมันต์ มีพระศุภร์เป็นบุโรhit วันหนึ่ง ท้าวทัณฑราชไปอาศรมของพระศุภร์ ได้พบนางอรุชาติดาของพระศุภร์ ก็เกิดความรักใคร่ นางไม่ปลงใจด้วย ท้าวทัณฑราชได้ขโมยนาง พระศุภร์โกรธแค้นมากจึงบันดาลให้มีฝนตกลงมาจากฟ้า ทับถมบรรดาลสิ่งมีชีวิตในดินแดนของท้าวทัณฑราชจนหมดสิ้นภายใน 7 วัน นับแต่นั้นมา ดินแดนนั้นกลายเป็นป่าชื่อว่า ทัณฑกะ ป่านี้เป็นที่พำนักของเหล่าฤษี จึงมีอีกชื่อหนึ่งว่า ชนสถาน²⁸

พระรามได้พำนักอยู่ในอาศรมของฤษีอัสตยะคืนหนึ่ง รุ่งขึ้น พระองค์จึงเสด็จกลับอโยธยา

ผู้ปราบปรามคนชั่ว

เนื่องจากฤษีอัสตยะเป็นโอรสของพระวรุณ ซึ่งเป็นเทพในวรรณคดี²⁹ ดังนั้น บทบาทสำคัญของฤษีอัสตยะคือ การปราบปรามคนชั่วหรือผู้ประพฤติผิด ในวรรณคดีมหากาพย์และปุราณะ มีเรื่องราวเกี่ยวกับการปราบปรามคนชั่วหรือผู้ประพฤติผิดของฤษีอัสตยะ เรื่องราวเหล่านี้ จำแนกตามความมุ่งหมายได้ 3 ประการคือ

²⁸ VII.7.79-81.

²⁹ พระวรุณได้รับการยกย่องว่าเป็นเทพสูงสุด พระองค์เป็นราชาแห่งทวยเทพ เป็นราชาแห่งเทพและมวลมนุษย์ หรือเป็นราชาแห่งจักรวาล ไม่มีเทพองค์ใดมีคุณสมบัติอันยิ่งใหญ่ และภารกิจเสมอพระองค์

ก. การปราบปรามเพื่อช่วยเหลือพราหมณ์ ฤๅษี และเทวดา ได้แก่ เรื่องฤๅษีอักษตยะปราบจักรพรรดิทมิฬ ฤๅษีอักษตยะปราบอสูรวิไลและวาตปิ ฤๅษีอักษตยะตีมน้ำทะเล และฤๅษีอักษตยะสังหารเหล่าอสูร

1. เรื่องฤๅษีอักษตยะปราบจักรพรรดิทมิฬ หลังจากที่พระอินทร์สังหารอสูรเวตุระ ซึ่งเป็นศัตรูของเหล่าเทวดาแล้ว พระอินทร์เกรงว่าตนต้องรับบาปพรหมหัตยา³⁰ จึงหลบไปซ่อนตัวอยู่ในทะเลสาบมานสะ คังนั้น สวรรค์จึงเกิดความปั่นป่วนวุ่นวายเพราะขาดผู้นำ ในเวลานั้น จักรพรรดิทมิฬได้ประกอบพิธีอัสวเมธครบ 100 ครั้ง พระองค์จึงได้ครอบครองสรวงสวรรค์แทนพระอินทร์ วันหนึ่ง ท้าวทมิฬเห็นนางศจีชยายาของพระอินทร์ ก็บังเกิดความรักใคร่ปรารถนาจะได้นางเป็นชยายา แต่นางศจีปฏิเสธ ท้าวทมิฬจึงกล่าวแก่นางศจีว่าตนมีสิทธิครอบครองทรัพย์สินสมบัติทุกอย่างของพระอินทร์ ดังนั้น การที่พระองค์ปรารถนานางศจีจึงไม่เป็นสิ่งผิด นางศจีกล่าวว่านางกำลังถือพรตอยู่ เมื่อการถือพรตสิ้นสุดนางก็จะไปพบท้าวทมิฬ ท้าวทมิฬยอมรับข้อเสนอของนาง เมื่อท้าวทมิฬกลับไปแล้ว นางศจีได้ไปพบพระพทุสบัติ เพื่อขอความช่วยเหลือในการค้นหาพระอินทร์ พระพทุสบัติจึงแนะนำให้นางขอพรต่อเทวีอุปสรุติ³¹ นางได้กระทำตามคำแนะนำของพระพทุสบัติ

³⁰สาเหตุที่พระอินทร์ต้องรับบาปพรหมหัตยา เกิดจากการที่พระอินทร์ใช้กลอุบายสังหารเวตุราสูร โดยพระอินทร์แสร้งทำสัญญาเป็นพันธมิตรกับเวตุราสูร พระอินทร์ให้คำสัตย์ว่า หากพระองค์ผิดสัญญา ขอให้บาปพรหมหัตยาเกิดขึ้นกับพระองค์ เวตุราสูรหลงเชื่อกลอุบายของพระอินทร์ จึงตกลงเป็นพันธมิตรด้วย วันหนึ่ง พระอินทร์ใช้นางอัปสรชื่อรัมภามาล่อลวงเวตุราสูรให้เกิดความหลงใหลจนขาดสติสัมปชัญญะ พระอินทร์จึงได้โอกาสสังหารเวตุราสูรเป็นผลสำเร็จ แต่พระอินทร์ต้องรับบาปพรหมหัตยาตามที่ให้คำสัตย์แก่วะตุราสูร

Vettam Mani, Purāṇic Encyclopaedia, 4 ed. (Delhi: Motilal Banarsidass, 1984), p. 884.

³¹อุปสรุติเป็นเทวีผู้คุ้มครองอุตตรายณะ (เส้นทางโคจรของดวงอาทิตย์สู่ทิศเหนือในครึ่งปีแรก)

Ibid., p. 809.

นางได้พบกับเทวีอุปสรุติ และพระเทวีได้บอกที่หลบซ่อนของพระอินทร์ให้นางทราบ ดังนั้น นางศจีจึงรีบเดินทางไปที่ทะเลสาบมานสะ และได้พบกับพระอินทร์ซึ่งแฝงกายอยู่ในใยบัว นางศจีเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นแก่นางให้พระอินทร์ทราบ พระอินทร์จึงออกอุบายให้นางศจีกลับไปบอกต่อท้าวหนุษาว่า นางยินยอมเป็นชายาของท้าวหนุษา โดยมีข้อแม้ว่าท้าวหนุษาต้องนั่งบนยานพาหนะ ซึ่งไม่มีผู้ใดเคยใช้มาก่อนมารับนาง และขอให้เหล่าฤๅษีเป็นผู้แบกหามยานพาหนะนั้น นางศจีทำตามอุบายของพระอินทร์ ท้าวหนุษายอมรับข้อเสนอของนาง พระองค์ก็นั่งบนยานพาหนะซึ่งแบกหามโดยเหล่ามหาฤๅษี เดินทางมารับนางศจี มหาฤๅษีทั้งหลายรวมทั้งพระอศัศตยมนี ได้ถูกเกณฑ์ให้มาแบกหามยานพาหนะของท้าวหนุษา มหาฤๅษีเหล่านั้นถูกท้าวหนุษาดูถูกเหยียดหยาม โดยเฉพาะฤๅษีอศัศตยะถูกท้าวหนุษาใช้เท้าทำร้าย พระฤๅษีจึงสาปท้าวหนุษาว่า เจ้าคนชั่ว เจ้าคนบาป จงกลายเป็นงูอาศัยอยู่บนพื้นโลกชั่วนิรันดร์³² เมื่อสิ้นเสียงสาปของฤๅษีอศัศตยะ ท้าวหนุษาก็ตกลงจากยานพาหนะ กลายเป็นงูอาศัยอยู่บนพื้นโลกตามคำสาปของพระมนี³³

คัมภีร์มหาภารตะ อุตโยคบรรพ กล่าวถึงสาเหตุที่ฤๅษีอศัศตยะสาปท้าวหนุษาว่า ท้าวหนุษาได้เกณฑ์บรรดาพราหมณ์และฤๅษีให้แบกหามยานพาหนะของตน บรรดาพราหมณ์และฤๅษีผู้น้อยอ่อนได้ถามท้าวหนุษาว่าในคัมภีร์พระเวท มีบทสวดซึ่งใช้ท่องบ่นในขณะที่รีดนมโคหรือไม่ ท้าวหนุษาตอบว่าไม่มี ฤๅษีทั้งหลายจึงกล่าวว่าเจ้ามีนิสัยฝักใฝ่ธรรม ไม่ประพฤติตามทำนองคลองธรรม ฤๅษีรุ่นเก่าได้กล่าวว่าบทสวดนั้นมีอยู่จริง ท้าวหนุษาผู้ถูกอวิชาครอบงำได้ใช้เท้าทำร้ายพระอศัศตยมนี ทันใดนั้นอำนาจและความรุ่งโรจน์ของท้าวหนุษาก็เสื่อมสูญลง เพราะเหตุแห่งการทำร้ายพระมนี ฤๅษีอศัศตยะได้สาปท้าวหนุษาผู้ต้นตระหนก ว่า เพราะเหตุที่เจ้ากล่าวว่า บทสวดในคัมภีร์พระเวท ซึ่งพรหมฤๅษีรุ่นเก่า

³²MBh. XII. 329. 38. 3-4.

3. tataḥ sa nahuṣam abravīd akāryapavṛtta pāpa patasva mahīm.

4. sarpo bhava yāvad bhūmir girayaś ca tiṣṭheyus tāvad iti.

³³MBh. XII. 329.

รจนมาแล้ว และถือปฏิบัติแล้ว ว่าเป็นสิ่งเชื่อถือมิได้ อีกทั้งเจ้ายังใช้เท้าเหยียบบนศีรษะของเรา
เจ้าคนเขลา เพราะเหตุที่เจ้าได้ใช้บรรดาฤษีผู้เสมอด้วยพระพรหม และยากที่จะหาผู้เท่าเทียม
ให้มาแยกทามเจ้า ดังนั้น ความรุ่งโรจน์ของเจ้าจึงเสื่อมสูญลง เจ้าคนสฤล เจ้าคนบาป บุญของ
เจ้าหมดลงแล้ว และถูกขับออกจากสรวงสวรรค์ เจ้าจึงกลายเป็นงูใหญ่ท่องเที่ยวไปบนพื้นโลกเป็น
เวลา 10,000 ปี เมื่อครบกำหนดแล้วเจ้าจึงกลับขึ้นสวรรค์ได้³⁴ ท้าวนทุขจึงตกจากสวรรค์
และกลายร่างเป็นงูยักษ์ตามคำสาปของฤษีอักษตยะ³⁵

คัมภีร์มหาภารตะ วนบรพ มีเรื่องของจักรพรรดินทุขผู้ถูกพระอักษตยะสาปให้กลายเป็น
งูยักษ์ว่า ครั้งหนึ่ง กษัตริย์ปาดทพได้เดินทางผ่านเทือกเขาหิมาลัย ในขณะที่ท้าวภีมะเดินผ่านปากถ้ำ
แห่งหนึ่ง พระองค์ถูกงูยักษ์รัดแน่นจนขยับกายมิได้ งูยักษ์ได้เล่าเรื่องราวของตนให้ท้าวภีมะฟังว่า
ตนคือจักรพรรดินทุข ผู้ถูกฤษีอักษตยะสาปให้กลายเป็นงูยักษ์อาศัยอยู่บนพื้นโลก ต่อมาท้าวฤษีษเรฐียร
ได้ออกติดตามหาพระภีมะ และได้พบกับท้าวนทุข พระองค์สนทนาธรรมกับท้าวนทุข เมื่อการสนทนา
ธรรมสิ้นสุดลง ท้าวนทุขก็กลายร่างจากงูยักษ์ มีรูปร่างสง่างามเช่นเดิมและกลับขึ้นสวรรค์³⁶

³⁴Mbh.V.17.13-15.

13. yasmāt pūrvāiḥ kṛtaṃ brahma brahmaṛṣibhir anuṣṭhitam |
aduṣṭaṃ dūṣayasi vāi yac ca mūrdhny asprśaḥ padā ||
14. yac cāpi tvam-ṛṣīn mūḍha brahmakalpān durāsadān |
vāhān kṛtvā vāhayasi tena svargād dhataprabhaḥ ||
15. dhvaṃsa pāpa paribhraṣṭaḥ kṣīṇapuṇyo mahītalām |
daśa varṣasahasrāṇi sarparūpadharo mahān |
vicariṣyasi pūrṇeṣu punaḥ svargam avāpsyasi ||

³⁵MBh.V.17.

³⁶MBh.III.177.

2. เรื่องฤษีอัสตยะปราบอสูริลลวและวาทาปี อิลลวเป็นพญาเทวฤๅษีผู้ครองนครมณิมตี มีน้องชายนามว่าวาทาปี ครั้งหนึ่ง อิลลวได้ขอพรต่อพราหมณ์ผู้หนึ่งให้ตนมีบุตร ซึ่งมีอำนาจและฐานะทัดเทียมกับพระอินทร์ พราหมณ์นั้นมิได้ให้พรตามความปรารถนาของอิลลว เป็นสาเหตุให้อิลลวโกรธแค้นพวกพราหมณ์เป็นอันมาก และตั้งตนเป็นศัตรูกับพราหมณ์ทั้งหลาย เมื่อมีพราหมณ์มาถึง เรือนของอิลลว อิลลวจะแสวงต้อนรับพราหมณ์ผู้นั้นอย่างดี และแปลงร่างวาทาปีกลายเป็นแกะอิลลวจะฆ่าแกะนั้น และนำเนื้อแกะมาปรุงเป็นอาหารเลี้ยงพราหมณ์ หลังจากที่พราหมณ์บริโภคเนื้อแกะแล้ว อิลลวจะร้องเรียกวาทาปี วาทาปีก็จะออกมาจากห้องของพราหมณ์ ทำให้พราหมณ์นั้นถึงแก่ความตาย ด้วยกลอุบายนี้ อิลลวและวาทาปีได้สังหารพราหมณ์ไปเป็นจำนวนมาก³⁷

วันหนึ่ง ฤษีอัสตยะได้เดินทางมาพบอิลลวพร้อมด้วยพระราชบุตรรวิวาณะ พระราชาวัชรยศวะ และพระราชบุตรสะหัสยู เพื่อขอแบ่งปันทรัพย์สินจากอิลลว³⁸ อิลลวต้อนรับพระฤษีและพระราชทั้งสามอย่างดี และนำเนื้อแกะมาปรุงเป็นอาหารตามกลอุบายเดิม กษัตริย์ทั้งสามรู้ว่า เนื้อแกะนั้นคืออสูรวาทาปีก็เกิดความหวาดกลัว ฤษีอัสตยะจึงกล่าวแก่กษัตริย์ทั้งสามว่า พวกท่านอย่าได้วิตกเลย เราจะกินจอมอสูรนั้นเอง³⁹ จากนั้น ฤษีอัสตยะก็กินเนื้อแกะจนหมด อิลลวจึงรู้ว่าวาทาปีถูกย่อยแล้ว ก็เกิดความเกรงกลัวพระอัสตยะ และยินยอมปฏิบัติตามความต้องการของพระมนี⁴⁰

³⁷ MBh. III. 94. 1-10.

³⁸ ดูเพิ่มเติมที่หน้า 13.

³⁹ MBh. III. 97. 3-4.

3. tato rājaṣayah sarve viṣaṇṇā gatacetasah |
vātāpiṃ saṃskṛtaṃ dr̥ṣṭvā meṣabhūtaṃ mahāsuram ||

4. atha abravīd agastyas tān rājarṣīn ṛṣisattamaḥ |
viṣādo vo na kartavyo ahaṃ bhokṣye mahāsuram ||

⁴⁰ MBh. III. 97. 1-8.

คัมภีร์รามายณะ กล่าวถึงการปราบอสูรฉิลวลและวาทาปิของฤๅษีอัสตยะว่า ฉิลวลและวาทาปิร่วมกันวางอุบายสังหารพราหมณ์ โดยฉิลวลแสร้งเชื่อเชิญพราหมณ์มาเลี้ยงอาหาร ฉิลวลแปลงร่างวาทาปิกลายเป็นแกะ และนำเนื้อแกะนั้นมาปรุงเป็นอาหารเลี้ยงพราหมณ์ เมื่อพราหมณ์บริโภคอาหารเสร็จแล้ว ฉิลวลจะร้องเรียกวาทาปิ วาทาปิก็จะออกมาจากท้องของพราหมณ์ อสูรสองพี่น้องได้สังหารพราหมณ์มากมายด้วยกลอุบายนี้ ดังนั้นทวยเทพจึงขอร้องฤๅษีอัสตยะให้ปราบ ฉิลวลและวาทาปิ ฤๅษีอัสตยะจึงเดินทางไปพบฉิลวล และได้บริโภคเนื้อแกะหรือวาทาปิ เมื่อฉิลวล ร้องเรียกน้องชาย มหาฤๅษีอัสตยะก็กล่าวแก่ฉิลวลว่า เราได้กินอสูรวาทาปิแล้ว เขาจะออกมา ได้อย่างไร น้องชายของเจ้าซึ่งกลายเป็นเนื้อแกะนั้น ได้เดินทางไปยมโลกแล้ว⁴¹ ฉิลวลได้ยิน ดังนั้น ก็ตรงเข้าทำร้ายพระฤๅษีด้วยความโกรธ ฤๅษีอัสตยะก็ล้มตายเป็นไฟเผาฉิลวลเป็นจุนไป⁴²

3. เรื่องฤๅษีอัสตยะตีมน้ำทะเล หลังจากที่พระอินทร์สังหารอสูรวฤตะ ซึ่งเป็น ผู้นำของเหล่าอสูรกาลเกยะแล้ว อสูรกาลเกยะได้หลบหนีเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในมหาสมุทร อันเป็นที่ ประทับของพระวรุณ อสูรเหล่านี้ร่วมกันคิดหาหนทางทำลายล้างจักรวาล และเห็นพ้องว่าในขั้นแรก จะต้องกำจัดพราหมณ์ให้หมดสิ้นไปจากโลก เพราะว่าเมื่อพราหมณ์ถูกกำจัดแล้ว จักรวาลก็มีอาจ คำรงอยู่ได้ ดังนั้น ในยามราตรีกาล บริวารของวฤตราสูรได้ออกจากที่หลบซ่อน และสังหารพราหมณ์ เป็นจำนวนมาก โลกและสวรรค์เกิดความปั่นป่วนวุ่นวาย เหล่าเทวดาได้ไปเฝ้าพระวิษณุเพื่อขอ ความช่วยเหลือจากพระองค์ พระวิษณุกล่าวแก่เทวดาทั้งหลายว่า ผู้ที่สังหารพราหมณ์คืออสูรกาลเกยะ ซึ่งหลบซ่อนตัวอยู่ในมหาสมุทร วิธีกำจัดอสูรกาลเกยะก็คือเทวดาต้องเชิญฤๅษีอัสตยะตีมน้ำทะเล เพราะว่าเมื่อน้ำในมหาสมุทรเหือดแห้งแล้ว เทวดาก็สามารถลงไปปราบเหล่าอสูรได้ ดังนั้น เหล่าเทวดาจึงทูลขออนุญาตต่อพระพรหม เข้าไปยังอาศรมของฤๅษีอัสตยะ เทวดาทั้งหลายเมื่อเห็น

⁴¹R.III.11.64-65.

64. sa tadā bhāṣamāṇam tu bhrātaram vipraghātinam |
abravīt prahasan dhīmān agastyo munisattamah ||

65. kuto niṣkramitum śaktir mayā jīrṇasya rakṣasaḥ |
bhrātus tu mesarūpasya gatasya yamasādanam ||

⁴²R.III.11.56-67.

ฤษีอัสตยะผู้รุ่งโรจน์ ผู้เป็นโอรสของพระวรุณ แวดล้อมด้วยเหล่านักบุญซึ่งคอยปรนนิบัติรับใช้พระ-
 มุณี ราวกับพระพรหมซึ่งมีทวยเทพเป็นบริวาร เทวดาเหล่านั้นได้เข้าไปเฝ้าพระฤษี และกล่าวว่า
 ในกาลก่อน ท่านเป็นที่พึ่งแห่งเทพทั้งปวง เมื่อเทวดาถูกจักรพรรดิทุสคคี่ข่มเหง จักรพรรดิทุสคี่
 เป็นเสี้ยนหนามของโลก ถูกท่านกำจัดให้ออกจากสรวงสวรรค์ เพื่อท้าววินธัยซึ่งเป็นเจ้าแห่งภูเข
 ได้เพิ่มความสูงเพราะความโกรธดวงอาทิตย์ ยังมีกลิ่นละเมียดคำสั่งของท่าน เพื่อท้าววินธัยไม่
 สูงขึ้นอีก เมื่อโลกถูกความมืดครอบงำ บรรดาสິงมีชีวิตถูกความตายคุกคาม ท่านเท่านั้นเป็นที่
 พึ่งของพวกเขา ทำให้พวกเขาพ้นทุกข์ ท่านเป็นที่พึ่งของพวกเขาผู้หวั่นเกรงภัย ดังนั้น พวกเรา
 ผู้โศกเศร้าจึงขอร้องท่าน ในฐานะที่ท่านเป็นผู้ประสพพรอันประเสริฐ⁴³ ฤษีอัสตยะจึงถามว่า
 ท่านมาเพราะเหตุใด พรใดที่ท่านปรารถนาจากเรา เทพทั้งหลายกล่าวว่า ทูก่อนมหาฤษีผู้มีใจสูง
 พวกเราปรารถนาให้ท่านค้ำน้ำทะเล จากนั้น พวกเราจะส่งหอรอสุรกาลเกษะซึ่งเป็นศัตรูของเทวดา
 ฤษีอัสตยะกล่าวตอบว่า ขอบใจเป็นเช่นนั้นเถิด เราจะทำตามความปรารถนาของท่าน และเพื่อความ

⁴³MBh. III. 101. 14-17.

14. nahuṣena abhitaptānāṃ tvaṃ lokānāṃ gatiḥ purā |
 bhraṃṣitaś ca surāiśvaryāḥ lokārthaṃ lokakaṇṭakaḥ ||
15. krodhāt pravṛddhaḥ sahasā bhāskarasya nagottamaḥ |
 vacas tava anatikrāman vindhyaḥ śāilo na vardhate ||
16. tamasā ca āvr̥te loke mṛtyunā abhyarditāḥ prajāḥ |
 tvām eva nātham āsādyā nirvṛtiṃ paramāṃ gatāḥ ||
17. asmākaṃ bhayabhītānāṃ nityaśo bhagavān gatiḥ |
 tatas tv ārtāḥ prayācāmas tvāṃ varam varadohy asi ||

ผาสุกของสัตว์โลก⁴⁴ จากนั้น ฤๅษีอัสตยะพร้อมด้วยเหล่านักพรตผู้บำเพ็ญตบะแรงกล้า เหล่าเทวดา มนุษย์ ฟูงงู คนธรรพ์ ยักษ์ และกินนร ได้เดินทางไปสู่มหาสมุทรเพื่อเป็นสักขีพยานต่อเหตุการณ์ อันน่าอัศจรรย์นั้น เมื่อฤๅษีอัสตยะมาถึงมหาสมุทรแล้ว พระฤๅษีผู้เป็นโอรสของพระวรุณได้กล่าว แก่ผู้ที่มาชุมนุมว่า เราจะดื่มน้ำทะเล อันเป็นที่ประทับของพระวรุณ พวกท่านจงกระทำการให้เสร็จเรียบร้อยโดยเร็วเถิด⁴⁵ เมื่อกล่าวจบแล้ว โอรสของพระมิตร และพระวรุณผู้มีเคยหลบหนี มีความโกรธแค้นยิ่งนัก ได้เริ่มดื่มน้ำทะเล ในขณะที่ชาวโลกทั้งมวลยี่สิบสองแสนปีอยู่ เหล่าเทวดาเมื่อเห็นฤๅษีอัสตยะดื่มน้ำทะเลก็เกิดความอัศจรรย์ใจ ต่างพากันสรรเสริญพระฤๅษีว่า ท่านเป็นผู้คุ้มครองพวกเรา เป็นผู้กำหนดโชคชะตา เป็นผู้ถนอมโลก จักรวาล-

⁴⁴ MBh. III. 102. 16-18.

16. tridaśānāṃ vacaḥ śrutvā māitrāvaruṇir abravīt |
kim artham abhiyātāḥ stha varam mattaḥ kim icchatha ||
evam uktās tatas tena devās taṃ munim abruvan ||

17. evaṃ tvayecchāma kṛtaṃ maharṣe
mahārṇavaṃ pīyamānaṃ mahātman |
tato vadhiṣyāma sahānubandhānī
kāleyasaṃjñān suravidviṣas tān ||

18. tridaśānāṃ vacaḥ śrutvā tatheti munir abravīt |
kariṣye bhavatāṃ kāmaṃ lokānāṃ ca mahatsukham ||

⁴⁵ MBh. III. 103. 2.

eṣa lokahitārthaṃ vāi pibāmi varuṇālayam |
bhavadbhir yad anuṣṭheyaṃ tac chīghraṃ saṃvidhīyatām ||

พร้อมด้วยทวยเทพไม่ถึงความพินาศเพราะความกรุณาของท่าน⁴⁶ ในขณะที่เทวดาสรรเสริญฤๅษีอค์สัตยะ
 อยู่เนิ่น คนธรรพ์ได้บรรเลงดนตรี และดอกไม้ทิพย์โปรยปรายลงบนร่างของพระฤๅษี เทวดาเมื่อเห็น
 น้ำในมหาสมุทรเหือกแห้งแล้วก็จับอาวุธตรงเข้าสังหารเหล่าอสูรด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง สามารถ
 สังหารอสูรได้เป็นจำนวนมาก อสูรกาลเกยะที่รอดตายก็หลบหนีไปซ่อนตัวอยู่ในดินแดนที่ห่างไกล
 เมื่อเทวดาปราบอสูรได้แล้วก็พากันมาเฝ้าพระอค์สัตยะและกล่าวสรรเสริญพระฤๅษีว่า ท่านผู้เจริญ
 ชาวโลกได้รับความสุขอย่างมากมายเพราะความกรุณาของท่าน เหล่าอสูรกาลเกยะผู้เหี้ยมทารุณ
 ถูกสังหารได้ด้วยอำนาจของท่าน ท่านผู้มีกำลังมหาศาล ผู้ถนอมโลก ขอท่านปล่อยน้ำที่ดื่มั้นลงสู่
 ทะเล ทำให้มหาสมุทรเต็มเปี่ยมด้วยเกิด ฤๅษีอค์สัตยะผู้รุ่งโรจน์และเป็นผู้นำของเหล่าฤๅษีได้กล่าว
 ตอบว่า เราได้ย่อน้ำจนหมดแล้ว พวกท่านพยายามคิดหาอุบายอื่นที่จะทำให้มหาสมุทร
 เต็มเปี่ยมด้วยเกิด⁴⁷ ตั้งต้น เทพทั้งหลายพร้อมด้วยพระวิษณุเดินทางไปเฝ้าพระพรหมเพื่อทูลถาม
 วิธีการที่จะทำให้มหาสมุทรมีน้ำเต็มเปี่ยมอีกครั้ง พระพรหมกล่าวตอบว่า มหาสมุทรจะมีน้ำอีกครั้งหนึ่ง

⁴⁶MBh. III. 103. 5.

tvam nastrātā vidhātā ca lokānām lokabhāvanah |
 tvatprasādāt samucchadam na gacchet samaram jagat ||

⁴⁷MBh. III. 103. 14-16.

14. tvatprasādān mahābhāga lokāiḥ prāptam mahatsukham |
 tvattejasā ca nihatāḥ kāleyāḥ krūravikramāḥ ||
15. pūrayasva mahābāho samudram lokabhāvanā |
 yat tvayā salilam pītam tad asmin punar utsrja ||
16. evam uktaḥ pratyuvāca bhagavān munipuṅgavaḥ |
 jīrṇam tad dhi mayā toyam upāyo'nyaḥ pracintyatām |
 pūraṇārtham samudrasya bhavadbhir yatnam āsthitāiḥ ||

ก็ต่อเมื่อทำวชิรกรรมกระทำพิธีอุปัชฌาย์พระคกงคาลงจากสวรรค์สู่พื้นพิภพ

4. เรื่องฤๅษีอัสตยะสังหารเหล่าอสูร ครั้งหนึ่ง เหล่าอสูรทันท่าสงครามกับ เทวดาได้รับชัยชนะ สามารถขับไล่เทวดาออกจากสรวงสวรรค์ได้ เทพทั้งหลายได้รับความเคียด- ร้อนต้องพเนจรไปทั่วโลก วันหนึ่ง เทพทั้งปวงได้พบกับฤๅษีอัสตยะ จึงขอร้องพระฤๅษีว่า ข้าแต่พระ- มุนีเจ้า ในการสงคราม พวกเราได้พ่ายแพ้ต่ออสูรทันท และสูญเสียทรัพย์สมบัติ ขอท่านจงช่วยเหลือ พวกเราให้รอดพ้นจากภยันตรายนี้ด้วย⁴⁹ ฤๅษีอัสตยะ เมื่อเห็นสภาพอันน่าเวทนาของเทพทั้งหลาย ก็บังเกิดความโกรธแค้นยิ่งนัก พระฤๅษีผู้มีอำนาจสูงส่งได้แปลงรัศมีราวกับไฟบรรลัยกัลป์แผดเผา อสูรทันทพมอดไหม้เป็นจำนวนมาก อสูรที่รอดชีวิตพากันละทิ้งสวรรค์และโลกหลบลหนีลงสู่ภาคใต้ เทวดาทั้งหลายจึงครอบครองสวรรค์อีกครั้งหนึ่ง ด้วยความช่วยเหลือของฤๅษีอัสตยะ⁵⁰

ข. การปราบปรามเพื่อรักษากฎธรรมชาติ ได้แก่ เรื่องฤๅษีอัสตยะกำราบเทือกเขาวินธัย และเรื่องฤๅษีอัสตยะกำราบพระอินทร์ผู้บันดาลให้ฝนแล้ง

1. เรื่องฤๅษีอัสตยะปราบเทือกเขาวินธัย ครั้งหนึ่ง เทือกเขาวินธัยเห็นพระ อาทิตย์โคจรรอบเขาพระสุเมรุ จึงกล่าวแก่สุรียเทพว่า ทุกวัน ท่านแสดงความเคารพต่อเขาพระ สุเมรุโดยการโคจรรอบภูเขาฉันนี้ ทูก่อนท่านผู้กระทำแสงสว่าง ท่านจะปฏิบัติต่อเราเช่นเดียวกันได้ หรือไม่ว่าง พระอาทิตย์ตอบว่า เรามีได้ตั้งใจแสดงความเคารพโดยการโคจรรอบเขาพระสุเมรุ มหาเทพผู้สร้างจักรวาล ได้กำหนดเส้นทางนั้นแก่เรา เทือกเขาวินธัย เมื่อได้ฟังดังนั้นก็เพิ่มยอด สูงขึ้นเพราะความโกรธ ประารถนาที่จะกีดขวางทางโคจรของพระอาทิตย์และพระจันทร์ เทพทั้งปวง

⁴⁸ MBh. III. 99-104.

⁴⁹ MBh. XIII. 140.6.

dānavāir yudhi bhagnāḥ sma tathāiśvarthāc ca bhraṃṣitāḥ |
tad asmān no bhayāt tīvrāt trāhi tvam munipuṅgava ||

⁵⁰ MBh. XIII. 140.1-9.

พากันมาขอร้องให้เทือกเขาวินธัยลดยอดลง แต่เทือกเขาวินธัยก็มีได้เชื้อเพลิง หวยเทพจึงมาเฝ้าฤๅษี
 อคัสตยะ ผู้มีอำนาจอันน่าอัศจรรย์ เทพทั้งหลายกล่าวแก่พระฤๅษีว่า เทือกเขาวินธัยซึ่งเป็นเจ้าแห่ง
 ภูเขาถูกความโกรธครอบงำได้กีดขวางทางโคจรของพระอาทิตย์ พระจันทร์ และหมู่ดาว คุกก่อน
 พระผู้ยกเยี่ยมในหมู่ทิวชาติ ผู้รุ่งโรจน์ ไม่มีผู้ใดสามารถกำราบเทือกเขาวินธัยได้ นอกจากท่าน
 คั้งนั้นขอท่านจงปราบเทือกเขาวินธัยด้วย⁵¹ ด้วยเหตุนี้ ฤๅษีอคัสตยะและภรรยาได้เดินทางมาถึง
 เทือกเขาวินธัย พระฤๅษีกล่าวแก่เทือกเขาวินธัยว่า เจ้าแห่งภูเขา เราปรารถนาให้ท่านหลีกทางให้
 แก่เรา เราจะเดินทางไป สู่ทิศใต้ด้วยกิจธุระอย่างหนึ่ง ท่านจงรอกอยจนกว่าเราจะกลับมา เมื่อ
 เรากลับมาแล้ว จากนั้น ท่านจงเขี่ยยอดสูงขึ้นตามความพอใจเถิด⁵² เทือกเขาวินธัยรับคำฤๅษีอคัสตยะ
 นับแต่นั้นมา ฤๅษีอคัสตยะก็มีได้กลับจากดินแดนทางใต้ เทือกเขาวินธัยจึงไม่อาจชูความสูงขึ้น เพราะ
 เกรงกลัวอำนาจของพระฤๅษีอคัสตยะ⁵³

⁵¹ MBh. III. 102. 8-9.

8. sūryācandramasor mārgaṃ nakṣatrāṇāṃ gatiṃ tathā |
 śāilarājo vṛṇoty eṣa vindhyaḥ krodhavaśānugaḥ ||
9. taṃ nivārayituṃ śakto nānyaḥ kaścīd dvijottama |
 ṛte tvāṃ hi mahābhāga tasmād enaṃ nivāraya ||

⁵² MBh. III. 102. 11-12.

11. mārgaṃ icchāmy ahaṃ dattaṃ bhavatā parvatottama |
 dakṣiṇām abhiantā asmi diśaṃ kāryeṇa kenacit ||
12. yāvad āgamaṇaṃ mahyaṃ tāvat tvāṃ pratipālaya |
 nivṛtte mayi śāilendra tato vardhasva kāmataḥ ||

⁵³ MBh. III. 102. 1-14.

ดูเพิ่มเติมที่หน้า 14-15.

2. เรื่องฤๅษีอัสตยะกำราบพระอินทร์ผู้บันดาลให้ฝนแล้ง ครั้งหนึ่ง ฤๅษีอัสตยะปรารถนาที่จะประกอบยัชฌูพิธีซึ่งใช้เวลานาน 12 ปี ฤๅษีและนักบวชจำนวนมากได้เข้าร่วมในยัชฌูพิธีนี้ด้วย ในขณะที่ฤๅษีและนักบวชเริ่มประกอบยัชฌูพิธี พระอินทร์ได้บันดาลให้เกิดฝนแล้งขึ้นในโลก ทำให้พืชผลไม่เจริญงอกงาม อย่างไรก็ตาม ฤๅษีอัสตยะได้เนรมิตอาหารอย่างค้ำมาเลี้ยงผู้ประกอบยัชฌูพิธี บรรดาฤๅษีและนักบวชต่างประหลาดใจในอำนาจของฤๅษีอัสตยะ ฤๅษีและนักบวชบางคนเกรงว่าความแห้งแล้งจะทำลายยัชฌูพิธี ฤๅษีอัสตยะจึงประกาศต่อทุกคนที่มาชุมนุม ดังต่อไปนี้

ถ้าพระอินทร์บันดาลให้ฝนแล้งตลอดระยะเวลา 12 ปี เราจะประกอบยัชฌูพิธีด้วยใจ วิธีการนี้มีอยู่ตลอดกาล ถ้าพระอินทร์บันดาลให้ฝนแล้งตลอดระยะเวลา 12 ปี เราจะประกอบยัชฌูพิธีอันยากยิ่งอื่น ๆ ด้วยความเพียรพยายาม ยัชฌูพิธีอันเปรียบเสมือนรากฐานของเรานี้ เราได้สะสมมาเป็นเวลาหลายปี เราจะประกอบยัชฌูพิธีด้วยรากฐานที่ได้กระทำแล้ว อุปสรรคจะไม่เกิดขึ้น ณ ที่นี้ ยัชฌูพิธีของเราไม่อาจกระทำอย่างผิดพลาดได้ เทวดาก็ดี หรือผู้ที่มีไซเทวดาก็ดี ไม่อาจบันดาลให้ฝนตกได้ หากว่าพระอินทร์ไม่ปฏิบัติตามคำขอร้องตามที่เรารารถนา ตัวเราจะเป็นพระอินทร์ และทำให้สัตว์โลกทั้งหลายมีชีวิตอยู่ได้ สัตว์ชนิดใดยังชีพได้ด้วยอาหารชนิดใด สัตว์ชนิดนั้นจะยังชีพได้ด้วยอาหารชนิดนั้นเช่นเดิม เราจะสร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ ขึ้นแล้วแล้วลงของค้ำและทรัพย์สินอันล้ำค่าลงมา ณ ที่นี้ในวันนี้ สมบัติที่มีในโลกทั้งสามลงมา ณ ที่นี้ ทวยเทพ อัปสร คนธรรพ์ กินนร อีกทั้งวิศวาวสุ และชนกลุ่มอื่นลงมาหาเราทุกเวลา สมบัติที่มีอยู่ในหมู่ชาวอุตตรกुरुทวีปจะมาสู่ยัชฌูพิธีของเรา สวรรค์ ชาวสวรรค์ อีกทั้งพระธรรมเทพ จงมาสู่ยัชฌูพิธีของเรา⁵⁴

⁵⁴ MBh. XIV. 95. 17-25.

17. yadi dvādaśavarṣāṇi na varṣiṣyati vāsavaḥ |
cintāyajñam kariṣyāmi vidhir eṣa sanātanaḥ ||

18. yadi dvādaśavarṣāṇi na varṣiṣyati vāsavaḥ |
vyāyāmena āhariṣyāmi yajñān anyān ativratān ||

19. biJayajño mayāyam vāi bahuvarṣasamācitaḥ |
biJāiḥ kṛtāiḥ kariṣye ca nātra vighno bhaviṣyati ||

เมื่อฤๅษีอัสตยะกล่าวจบลง สิ่งต่าง ๆ ปรากฏขึ้นตามความปรารถนาของพระ
ฤๅษี ฤๅษีและนักบวชที่ร่วมประกอบพิธีพิธิพากันสรรเสริญฤๅษีอัสตยะ ฝ่ายพระอินทร์ซึ่งเกิดความเกรง-
กลัวอำนาจของพระฤๅษี ได้บันดาลให้ฝนตกตามปรกติ⁵⁵

54 (ต่อ)

20. nedam śakyam vṛthā kartum mama satraṃ kathamcana |
varṣiṣyatīha vā devo na vā deva bhaviṣyati ||
21. atha vābhyarthanām indraḥ kuryān na tv iha kāmataḥ |
svayam indro bhaviṣyāmi jīvaiṣyāmi ca prajāḥ ||
22. yo yadāhārajātaś ca sat tathāiva bhaviṣyati |
viśeṣaṃ cāiva kartāsmi punaḥ punar atīva hi ||
23. adyeha svarṇam abhyetu yac cānyad vasu durlabham |
triṣu lokeṣu yac cāsti tad ihāgacchatām svayam ||
24. divyās cāpsarasām saṃghāḥ sagandharvāḥ sakiṃnarāḥ |
viśvāvasuś* ca ye cānye te'py upāsantu vaḥ sadā ||
25. uttarebhyaḥ kurubhyaś ca yat kiṃcid vasu vidyate |
sarvaṃ tad iha yajñe me svayam evopatiṣṭhatu |
svargaṃ svargasadās cāiva dharmāś ca svayam eva tu ||

*วิศวาสุ เป็นชื่อของบุตรฤๅษีชมทัคนี

Monier Monier-Williams, Sanskrit-English Dictionary, p. 994.

⁵⁵MBh. XIV.95.4-36.

ค. การปราบเพื่อรักษาธรรม⁵⁶ ได้แก่ เรื่องฤษีอัสตยะสาปท้าวกูเวรและสหาย เรื่องฤษีอัสตยะสาปนางตาฎกา เรื่องคเชนทรโมกษะ และเรื่องพระอินทร์ลักคอกบัวของฤษีอัสตยะ

1. เรื่องฤษีอัสตยะสาปท้าวกูเวรและสหาย ในระหว่างที่กษัตริย์ปาดทพเดินทางท่องเที่ยวอยู่ในป่า คราวหนึ่ง ท้าวอรชุนได้เดินทางขึ้นเขามาหาเมรุตามลำพังเพื่อนมัสการพระศิวะ เวลาผ่านไปหลายปี ในที่สุด กษัตริย์ปาดทพจึงออกค้นหาท้าวอรชุนจนกระทั่งมาถึงเมืองของท้าวกูเวร ณ ที่นั้น ท้าวภูมิเสนได้สังหารมณิमानและไพร่พลของท้าวกูเวรเป็นจำนวนมาก ท้าวฤษีธูเรียรขอภัยต่อท้าวกูเวรในการกระทำอันโหดร้ายของพระอนุชา และถามท้าวกูเวรถึงสาเหตุที่ทำให้ภัยและรากลซึ่งมีฤทธิ์มากต้องพ่ายแพ้ต่อมนุษย์ ท้าวกูเวรตอบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเนื่องจากคำสาปของฤษีอัสตยะ และเล่าเรื่องราวอันเป็นเหตุแห่งคำสาปว่า ครั้งหนึ่ง ท้าวกูเวรและมณิमानผู้เป็นสหายได้เดินทางไปเมืองกุศวัตี ระหว่างทาง พญายักษ์ทั้งสองแลเห็นฤษีอัสตยะ กำลังบำเพ็ญพรตอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยมุนา มณิमानผู้โหดได้กระทำการล่วงเกินฤษีอัสตยะ โดยการถ่ายรศีระพระมุนี ฤษีอัสตยะมีความโกรธยิ่งนัก ได้สาปท้าวกูเวรและมณิमानว่า สหายของท่านมีจิตใจต่ำช้า บังอาจล่วงเกินเรา ก่อนอนบตี ตัวท่านเองก็เห็นการกระทำอันเลวร้ายของสหาย เพราะฉะนั้น เขาและไพร่พลของท่านจะพบความพินาศอันเกิดจากมนุษย์ คนโง่เขลา ตัวท่านจะต้องโสกเศร้าเพราะความพินาศของกองทัพ เมื่อท่านได้เห็นมนุษย์ผู้นั้น ท่านจะพ้นจากบาป บรรดาลูกหลานของเหล่าทหารที่กระทำตามคำบัญชาของท่านจะไม่ถูกสาป ท่านจงพบกับความทุกข์ร้อนเถิด⁵⁷ ดังนั้น มณิमानและ

⁵⁶ ธรรม หมายถึงความถูกต้อง กฎเกณฑ์ ขนบประเพณี กฎศีลธรรม หน้าอื่นพึงปฏิบัติ

A.A. Macdonell, A Practical Sanskrit Dictionary, p. 130.

⁵⁷ MBh. III. 158. 55-58.

55. sa kopān mām uvācedam diśaḥ sarvā dahann iva |
mām avajñāya duṣṭātmā yasmād eṣa sakhā tava ||

56. dharṣanām kṛtavān etām paśyatas te dhaneśvara |
tasmāt sahāibhiḥ sāinyāis te vadhaṃ prāpsyati mānuṣāt ||

57. tvaṃ cāpy ebhir hatāiḥ sāinyāiḥ kleśaṃ prāpsyasi durmate |
tam eva mānuṣaṃ dṛṣṭvā kilbiṣād vipramoksyase ||

ไพร่พลของท้าวภูเวร จึงต้องตายตามคำสาปของพระอภัยมณี และเมื่อท้าวภูเวรได้เห็นท้าวภีมเสน ก็หลุดพ้นจากบาป⁵⁸

2. เรื่องฤๅษีอภัยมณีสาปนางตาฎกา นางตาฎกาเป็นธิดาของพญายักษ์สุเกตุ นางได้รับพรจากพระพรหมให้มีกำลังเท่ากับช้าง 1,000 เชือก เมื่อนางถึงวัยอันสมควรที่จะออกเรือน บิดาได้ยกนางให้เป็นชายาของพญายักษ์สุนทะ ท้าวสุนทะและนางตาฎกามีบุตรชื่อมารีจ วันหนึ่ง ท้าวสุนทะได้รุกรานอาศรมของฤๅษีอภัยมณี จึงถูกพระฤๅษีสาปให้สิ้นชีวิต นางตาฎกาและบุตร ตรงเข้าทำร้ายหมายจะเคี้ยวกินพระฤๅษีด้วยความเคียดแค้น ฤๅษีอภัยมณีมีความโกรธ จึงสาปมารีจว่า เจ้าจงกลายเป็นรากษส และสาปนางตาฎกาว่า มหายักษ์ เจ้าจงสูญเสียความมั่งคั่ง จงกลายเป็นรากษสซึ่งมีรูปร่างอัปลักษณ์ ๗ บัคน⁵⁹ นางตาฎกาและมารีจจึงกลายเป็นรากษส ซึ่งมีฐานะต่ำกว่ายักษ์ ตามคำสาปของฤๅษีอภัยมณี⁶⁰

57 (ต่อ)

58. sāinyānāṃ tu tavāitesāṃ putrapāutrabalānvitam |
na śāpaṃ prāpsyate ghoram gaccha te' jñāṃ kariṣyati ||

⁵⁸ MBh. III. 158.

⁵⁹ R. I. 25. 12-13.

12. rākṣasatvaṃ bhajasveti mārīcam vyājahāra saḥ |
agastyah paramāmarṣas tāṭakām api śaptavān ||

13. puruṣādī mahāyakṣī vikṛtā vikṛtānanā |
idaṃ rūpaṃ vihāyāśu dāruṇaṃ rūpam astu te ||

⁶⁰ R. I. 25. 4-14.

3. เรื่องคเชนทรโมกษะ⁶¹ ท้าวอินทรทุมมะ พระราชาแห่งแคว้นทราวาท มีความศรัทธาในองค์พระวิษณุ พระองค์ถือเพศเป็นนักบวช บำเพ็ญพรตอยู่ในอาศรมบนเขาภูกลางละ ในขณะที่ท้าวอินทรทุมมะกำลังเข้าสมาธิระลึกถึงพระวิษณุ ฤๅษีองค์ศตยะได้เดินทางมาถึงอาศรมของ พระองค์ ท้าวอินทรทุมมะ มิได้สังเกตเห็นพระฤๅษี จึงมิได้ออกมาต้อนรับ ฤๅษีองค์ศตยะโกรธมาก จึงสาปท้าวอินทรทุมมะว่า เจ้าคนถ่อยผู้นี้มีจิตใจโหด ไม่รู้จักขนบธรรมเนียม คุณมีนพราหมณ์ จึง ถูกความเขลาครอบงำ และเพราะว่าเจ้ามีความคิดโง่งมเหมือนช้าง เจ้าจงกลายเป็นช้างเถิด⁶² ท้าวอินทรทุมมะ จึงกลายเป็นพญาช้างอาศัยอยู่ในป่าใหญ่ ในขณะเดียวกัน ฤๅษีเทวละได้บำเพ็ญพรต อยู่ในป่าหนึ่ง วันหนึ่ง คนธรรพ์คนหนึ่งนามว่า หูหุ พร้อมด้วยหญิงนางอัปสรลงเล่นน้ำในสระใกล้อาศรม ของฤๅษีเทวละ หูหุคนธรรพ์ได้หยอกเย้าพระฤๅษี จึงถูกฤๅษีเทวละสาปให้กลายเป็นจระเข้ อาศัยอยู่ ในสระนั้น วันหนึ่ง พญาช้างอินทรทุมมะได้ค้ำน้ำในสระจึงถูกจระเข้จับขา ทั้งสองฝ่ายต่างจุกจก ชิงกันและกันเป็นเวลานานถึง 1,000 ปี จนอ่อนแรงลง จากนั้น ความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าของได้ บังเกิดในดวงจิตของสัตว์ทั้งสอง พระวิษณุจึงปรากฏกายขึ้น และใช้จักรตัดสัตว์ทั้งสองแยกจากกัน ท้าวอินทรทุมมะและหูหุคนธรรพ์จึงหลุดพ้นจากคำสาป⁶³

⁶¹คเชนทรโมกษะ แปลว่า การหลุดพ้นของพญาช้าง หมายถึง ท้าวอินทรทุมมะหลุดพ้น จากคำสาปของฤๅษีองค์ศตยะ

⁶²BhP.VIII.4.10.

tasmā imaṃ śāpam adāḍ asādhur ayaṃ durātmakṛtabuddhir adya |
viprāvamantā viśatāṃ tamo'ndhaṃ yathā gajaḥ stabdhamatiḥ sa eva ||

⁶³BhP.VIII.2-4.

4. เรื่องพระอินทร์ลักดอกบัวของฤๅษีอัสตยะ⁶⁴ ครั้งหนึ่ง เหล่าฤๅษีมีพระอินทร์ เป็นผู้นำได้เดินทางเพื่อแสวงบุญตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เมื่อบรรดาฤๅษีผู้มีตบะแรงกล้าเดินทาง มาถึงท่าน้ำพรหมสระ ก็ลงอาบน้ำและเด็ดดอกบัวกินเป็นอาหาร ต่อมา ดอกบัวที่ฤๅษีอัสตยะวางไว้ ที่ริมสระได้หายไป ฤๅษีอัสตยะจึงกล่าวแก่บรรดาฤๅษีทั้งปวงว่า ผู้ใดลักดอกบัวอันงดงามของเรา เราสงสัยว่าหนึ่งในพวกท่านลักดอกบัวของเรา ไม่สมควรที่พวกท่านผู้เจริญจะลักดอกบัวของเรา ไป เราได้ยินว่าเวลาทำลายพลังแห่งธรรมะ สิ่งที่ยมธรรมะนั้นได้เกิดขึ้นแล้ว และเติบโตขึ้น เราจะไปสวรรค์ตลอดกาลก่อนธรรมจะเติบโต ก่อนพราหมณ์เปล่งเสียงสวดคัมภีร์พระเวท ให้พวก ศูทรได้ยืนกลางหมู่บ้าน ก่อนพระราชาเห็นชนบประเพณีเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง ก่อนคนทั้งปวงไม่รู้จักคนชั้นสูง คนชั้นกลาง และคนชั้นต่ำ ก่อนความโง่เขลาจะเติบโต ก่อนเราเห็นคนอ่อนแอถูกคนแข็งแรงข่มเหง เราจะไปสวรรค์ตลอดกาลเพราะว่าเราไม่สามารถทนเห็นสิ่งเหล่านี้ได้ในโลกมนุษย์⁶⁵ ฤๅษีทั้งหลาย

⁶⁴ ความสำคัญของเรื่องนี้คือ คำสาบานซึ่งเหล่าฤๅษีกล่าวขึ้นเพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ของตน ต่อฤๅษีอัสตยะ คำสาบานนั้นคือ คำสาปแช่งผู้ที่ลักดอกบัวของพระอัสตยะให้ละลายต่อหน้าที่ยืนฟัง ปฏิบัติ ผู้วิจัยถือว่า ฤๅษีอัสตยะเป็นสาเหตุที่ทำให้บรรดาฤๅษีกล่าวคำสาปแช่งผู้ที่ลักดอกบัวของตน จึงจัดเรื่องนี้อยู่ในหัวข้อการปราบเพื่อรักษาธรรมะ

⁶⁵ MBh. XIII. 96. 9-13.

9. tñ āha sarvān ṛṣimukhyān agastyah

kenādattam puṣkaram me sujātam |

yusmāñ śāṅke dīyatām puṣkaram me

na vāi bhavanto hartum arhanti padmam ||

10. śṛṇomi kālo hiṃsate dharmavīryam

seyam prāptā vardhate dharmapīḍā |

purādharmo vardhate neha yāvat

tāvad gacchāmi paralokam cirāya ||

11. purā vedān brāhmaṇā gramamadhye

ghuṣṭasvarā vṛṣalāñ śrāvayanti |

ปฏิเสธว่าพวกตนไม่ได้ลักคอกบัวของฤษีอัสตยะ และกล่าวคำสาบานเพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ของตน
ดังต่อไปนี้

ฤษีภฤคฺกล่าวว่่า ขอให้ผู้ลักคอกบัวของท่าน ตีเตียนเมื่อถูกตีเตียน ทำร้ายเมื่อถูกทำร้าย
และกินเนื้อสัตว์ที่ติดกระดูกสันหลัง⁶⁶

ฤษีวสิษฐุ์กล่าวว่่า ขอให้ผู้ลักคอกบัวของท่านละเลยต่อการศึกษาพระเวท เป็นผู้ภิกษาจาร
จูงสุนัขเที่ยวไปในโลก แต่กลับพำนักอยู่ในเมือง⁶⁷

⁶⁵(ต่อ)

purā rājā vyavahārān adharmyā-
npaśyaty ahaṃ paralokaṃ vrajāmi ||

12. purāvarān pratyavarān garīyaso
yāvan narā nāvamaṃsyanti sarve |
tamottaraṃ yāvad idaṃ na vartate
tāvad vrajāmi paralokaṃ cirāya ||

13. purā prapaśyāmi pareṇa martyā-
nballiyasā durbalān bhujyamānān |
tasmād yāsyāmi paralokaṃ cirāya
na hy utsahe draṣṭum īdṛṇ nṛlōke ||

⁶⁶MBh.XIII.96.16.

pratyākrośed ihākruṣṭas tāḍitaḥ pratitāḍayet |
khādec ca pṛṣṭhamāṃśāni yas te harati puṣkaram ||

⁶⁷MBh.XIII.96.17.

asvādhyāyaparo loke śvānaṃ ca parikarṣatu |
pure ca bhikṣur bhavatu yas te harati puṣkaram ||

ฤษีก็เคยกล่าวว่า - ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่านซื้อสิ่งของทั้งปวง และค้ากำไรเกินควรใน
ทุกสถานที่ จงเป็นพยานเท็จ⁶⁸

ฤษีเคาตมะสาปว่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน มีชีวิตอยู่อย่างโหด และด้วยความคิดนี้
เขาจงค้าขายขาดทุนย่อยยับ จงเป็นคนทำสวน จงมีความริษยา⁶⁹

ฤษีอังคีรศกล่าวว่ ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน เป็นคนมีมลทิน หลอกลวงพราหมณ์ จงจูง
สุนัข และเป็นผู้ฆ่าพราหมณ์⁷⁰

ฤษีธุนธุมารกล่าวว่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน เป็นคนไม่สำนึกในบุญคุณของสหาย จงมี
บุตรกับหญิงสุทร จงกินอาหารอันโอชะเพียงลำพัง⁷¹

⁶⁸ MBh. XIII. 96. 18.

sarvatra sarvaṃ paṇatu nyāse lobhaṃ karotu ca |
kūṭasākṣitvam abhyetu yas te harati puṣkaram ||

⁶⁹ MBh. XIII. 96. 19.

jīvatv ahaṃkrto buddhyā vipaṇatv adharmena saḥ |
karṣako* matsarī cāstu yas te harati puṣkaram ||

* การขูดคินเป็นข้อห้ามของพราหมณ์

Kisari Mohan Ganguli, . tr., The Mahabharata, 3rd ed. (New
Delhi: Munshiram Manoharlal, 1975), 10: 168.

⁷⁰ MBh. XIII. 96. 20.

aśucir brahmakūṭo'stu śvānaṃ ca parikarṣatu
brahmahānikṛtiś cāstu yas te harati puṣkaram ||

⁷¹ MBh. XIII. 96. 21.

akṛtajño'stu mitrāṇāṃ sūdrāyāṃ tu prajāyatu |
ekaḥ saṃpannam** aśnatu yas te harati puṣkaram ||

**อาหารอันโอชะเจ้าของควรแบ่งปันให้แก่เด็กและคนรับใช้

Kisari Mohan Ganguli, tr., The Mahabharata, 10: 168.

ฤๅษีปุรูล่าว่าว่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน ประกอบอาชีพแพทย์ แต่มีภรรยาและพ่อตาเป็น
ผู้เลี้ยงคุณ⁷²

ฤๅษีทิลปกล่าวว่่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน เดินทางไปสถานที่สำหรับพราหมณ์อาศัยอยู่ใน
หมู่บ้าน ซึ่งมีบ่อน้ำบ่อเดียว ผู้ซึ่งเป็นสามีของหญิงศูทร⁷³

พระศุกรกล่าวว่่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน กินเนื้อที่ติดกระดูกสันหลัง เสพเมถุนตอน
กลางวัน และเป็นข้ารับใช้ของพระราช⁷⁴

ฤๅษีชมทกนี้กล่าวว่่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน ศึกษาพระเวทในวันต้องห้าม เลี้ยงกุสหาย
ในพิธีศราทธ และกินอาหารในพิธีศราทธของศูทร⁷⁵

⁷²MBh.XIII.96.22.

cikitsāyāṃ pracarati bhāryayā caiva puṣyatu |
śvaśurāt tasya vṛttiḥ syād yas te harati puṣkaram ||

⁷³MBh.XIII.96.23.

udapānāplave grāme* brāhmaṇo vṛṣalīpatiḥ |
tasya lokān sa vrajatu yas te harati puṣkaram ||

*พราหมณ์ไม่สมควรอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่มีบ่อน้ำบ่อเดียว เพราะว่าพราหมณ์ไม่สามารถ
ใช้บ่อน้ำปะปนกับชนทุกวรรณะได้

Kisari Moham Ganguli, tr., The Mahabharata, 10: 168.

⁷⁴MBh.XIII.96.24.

prṣṭhamāṃsaṃ samaśnātu divā gacchatu methunam |
preṣyo bhavatu rājñas ca yas te harati puṣkaram ||

⁷⁵MBh.XIII.96.25.

anadhyāyeṣv adhiyīta mitraṃ śrāddhe ca bhojayet |
śrāddhe sūdrasya cāśniyād yas te harati puṣkaram ||

ฤๅษีพิทกล่าวว่่า ขอใ้ผู้ที่ล้กคอกบ้วของท่่าน วิวาทกั้บเหล่่านักบวช ช้ดขวางการประกอบพิธีกรรม และตายโดยปราศจากการบรูชาเพลิง⁷⁶

ฤๅษียาติกล่่าวว่่า ขอใ้ผู้ที่ล้กคอกบ้วของท่่าน ในขณะที้เขามี่มวยผมอญ่่นได้ประเวณีกั้บภรรยาผู้ถือพรต จงปฏิเสธพระเวท⁷⁷

ฤๅษีนทุขกล่่าวว่่า ขอใ้ผู้ที่ล้กคอกบ้วของท่่าน เป็นเจ้่าของบ้านที้ซ้บไล้้อาคันตุงะ กระทำตามชอบใจในระหว่่างที้เขาประกอบพิธีกรรม และเป็นผู้รับจ้างสอนวิชาการ⁷⁸

ฤๅษีอัมพรีษกล่่าวว่่า ขอใ้ผู้ที่ล้กคอกบ้วของท่่าน ละเลยธรรมะ ทำร้ายเหล่่าสตรี ญาติพี่น้อง และฝูงโค อี้กั้ห้้คูดุหมินพราหมณ์⁷⁹

⁷⁶MBh.XIII.96.26.

anāhitāgnir mriyatām yajñe vighnaṃ karotu ca |
tapasvibhir virudhyeta yas te harati puṣkaram ||

⁷⁷MBh.XIII.96.27.

anṛtāu jaṭī vratinyām vāi bhāryāyām samprajāyatu |
nirākarotu vedāṃśca yas te harati puṣkaram ||

⁷⁸MBh.XIII.96.28.

atithiṃ gr̥hastho nudatu kāmavṛtto'stu dīkṣitah |
vidyām prayacchatu bhṛto yas te harati puṣkaram ||

⁷⁹MBh.XIII.96.29.

nṛśaṃsas tyaktadharmo'stu strīṣu jñātiṣu goṣu ca |
brāhmaṇaṃ cāpi jahatu yas te harati puṣkaram ||

ฤษีนารทกล่าวว่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน เป็นคนซ่อนตัว ใจเขลา เรียนวิชานอกกรีต
อ่านฉันทลักษณ์อย่างผิดเพี้ยน และคูหมีนบุคคลที่น่านับถืออย่างยิ่ง⁸⁰

ฤษีนาคกล่าวว่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน กล่าวเท็จ ตกเตียงกับคนคืออยู่ตลอดเวลา
และยกลูกสาวโดยรับค่าสินสอด⁸¹

ฤษีวิกกล่าวว่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน ทำร้ายโคด้วยเท้า บัสสาวะเบื้องหน้าดวงอาทิตย์
และหลีกเลี่ยงผู้ขอความช่วยเหลือ⁸²

ฤษีวิศวามีตรกล่าวว่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน เป็นคนรับใช้ที่หลอกลวงเจ้านาย เป็น
บุโรหิตของพระราช และเป็นพราหมณ์ฤทธิขของผู้ที่ไม่ประกอบบุญพิธี⁸³

⁸⁰MBh.XIII.96.30.

gūdhō'jñānī bahiḥ śāstram paṭhatām visvaram padam |
garīyaso'vajānātu yas te harati puṣkaram ||

⁸¹MBh.XIII.96.31.

anṛtaṃ bhāṣatu sadā sadbhiś cāiva virudhyatu |
śulkena kanyām dadatu yas te harati puṣkaram ||

⁸²MBh.XIII.96.32.

padā sa gām tāḍayatu sūryam ca prati mehatu |
śaraṇāgataṃ ca tyajatu yas te harati puṣkaram ||

⁸³MBh.XIII.96.33.

karotu bhṛtako'varṣām rājñāś cāstu purohitaḥ |
ṛtvig astu hy ayājyasya yas te harati puṣkaram ||

ฤษีบรรพตกล่าวว่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน เป็นหัวหน้าหมู่บ้านซึ่งเดินทางด้วยลา จงจูง
สุนัขเพื่อการเลี้ยงชีพ⁸⁴

ฤษีภรทวาชกล่าวว่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน มีบาปอันเกิดจากการกล่าวเท็จและการ
ทารุณกรรมตลอดกาล⁸⁵

ฤษีอัษฎกกล่าวว่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน เป็นพระราชผู้โง่เขลา ประพฤติตามความ
พอใจ และกระทำความ ปกครองแผ่นดินโดยปราศจากธรรมะ⁸⁶

ฤษีกาลวะกล่าวว่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน เป็นคนบาปที่ได้ชื่อว่าไร้ค่ากว่าบรรดาคน-
บาปหนัก จงประกาศถึงท่านที่ตนให้แล้ว⁸⁷

⁸⁴ MBh. XIII.96.34.

grāme cādhikṛtaḥ so'stu kharayānena gacchatu |
śunaḥ karṣatu vṛttyarthe yas te harati puṣkaram ||

⁸⁵ MBh. XIII.96.35.

sarvapāpasamādānaṃ nr̥ṣamse cāṃte ca yat |
tat tasyāstu sadā pāpaṃ yas te harati puṣkaram ||

⁸⁶ MBh. XIII.96.36.

sa rājāstv akṛtaprajñāḥ kāmavṛttiś ca pāpakṛt |
adharmenūñusāstūrvim yas te harati puṣkaram ||

⁸⁷ MBh. XIII.96.37.

pāpiṣṭhebhyaḥ tv anarghārhaḥ sa naro'stu svapāpakṛt |
dattvā dānaṃ kīrtayatu yas te harati puṣkaram ||

นางอรุณธิดากล่าวว่า ขอให้หญิงที่ลักคอกบัวของท่าน กล่าวคำติเตียนแม่ผู้ ทำให้สามีโศก-
เศร้า กินอาหารอันโอชะเพียงลำพัง⁸⁸

ฤๅษีวาลขิลยัสากล่าวว่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน ยืนด้วยเท้าข้างเดียวเพื่อการเลี้ยงชีพ
ตรงปากทางเข้าหมู่บ้าน เป็นผู้รู้ธรรมะแต่กลับละทิ้งธรรมะ⁸⁹

ฤๅษีสุสชะกล่าวว่า ขอให้ผู้ที่ลักคอกบัวของท่าน เป็นพราหมณ์ผู้ลบล้างอย่างเป็นสุข โดยไม่ใส่
ใจต่อการบูชาเพลิง เป็นผู้ภิกษาวจรที่ประพฤติตามความพอใจ⁹⁰

โคสุรกี⁹¹ กล่าวว่า ขอให้แม่โคที่ลักคอกบัวของท่าน ถูกรัดด้วยเชือกที่ทำด้วยหญ้าบาลวชะ

⁸⁸MBh.XIII.96.38.

śvaśrvāpavādaṃ vadatu bhartur bhavatu drumanāḥ |
ekā svādu samaśnātu ya te harati puṣkaram ||

⁸⁹MBh.96.39.

ekapādena vṛttyartham grāmadvāre sa tiṣṭhatu* |
dharmajñas tyaktadharmo'stu yas te harati puṣkaram ||

*การบำเพ็ญพรตตรงปากทางเข้าหมู่บ้าน เพื่อชักจูงให้ประชาชนให้ทัศนคติ เป็นการ
ละเมิดหน้าที่ของพราหมณ์

Kisari Mohan Ganguli, tr., The Mahabharata, 10: 169.

⁹⁰MBh.XIII.96.40.

agnihotram anādṛtya sukhaṃ svapatu sa dvijaḥ |
parivrāt kāmavṛtto'stu yas te harati puṣkaram ||

⁹¹โคสุรกี เป็นแม่โคที่เนรมิตสิ่งต่าง ๆ ได้ตามความปรารถนา มีอีกชื่อหนึ่งว่า กามธนู
คือ โคที่เกิดขึ้นจากเกษียรสมุทรเมื่อกวนอมฤต ... โคนี้เหวตพพร้อมกันมอบให้แก่พระวชิษฐ์มุณี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, นารายณ์สิบปาง (พระนคร: สำนักพิมพ์
คลังวิทยา, 2507), หน้า 422.

ถูกลูกโคของแม่โคตัวอื่นดูคนม และดังที่ใส่นมของแม่โคตัวนั้นทำด้วยทองเหลือง⁹⁶

พระอินทร์กล่าวว่า ขอให้ผู้ที่มอบดอกบัว ยกบุตรให้แก่พราหมณ์อัศวรรมุ หรือพราหมณ์-
ฉันโทค หรือผู้ประพาศิพรหมจรรย์ ขอให้ผู้ที่ลักดอกบัวของท่าน เมื่อศึกษาคัมภีร์อรรถรพเวท
แล้วจึงเข้าถึงพีธีสนาม ขอให้เขาได้ศึกษาพระเวททั้งปวง มีคุณธรรม และเข้าถึงพรหมัน⁹³

ฤๅษีคัสตยะเมื่อได้ฟังถ้อยคำของพระอินทร์ ก็รู้ว่าผู้ที่ลักบัวคือ พระอินทร์ พระฤๅษีจึงขอ
ให้พระอินทร์มอบดอกบัวให้แก่ตน พระอินทร์มอบดอกบัวให้แก่ฤๅษีคัสตยะ และกล่าวถึงสา-
เหตุที่ตนลักดอกบัวว่า ตนต้องการฟังเหล่าฤๅษีกล่าวถึงหน้าที่ของพราหมณ์ พร้อมกับขอร้อง

⁹²MBh.XIII.96.41.

bālvakena nidānena kāṃsyaṃ bhavatu dohanam |
duhyeta paravatsena* yā te harati puṣkaram ||

* เชือกที่ทำด้วยหญ้าบาลวะสร้างความเป็นปาวดให้แก่โค การที่แม่โคให้ลูกโคของ
แม่โคตัวอื่นดูคนมถือว่าเป็นบาป และนมโคที่บรรจุในภาชนะทองเหลืองไม่เหมาะสมจะเลี้ยงอาคัน-
ตุกะ หรือถวายแต่ทวยเทพ

Kisari Mohan Ganguli, tr., The Mahabharata, 10: 170.

⁹³MBh.XIII.96.44-45.

44. adhvaryave** duhitaraṃ dadātu

cchandoge*** vā caritabrahmacarye |
ātharvaṇaṃ vedam adhītya vipraḥ ||

snāyeta yaḥ puṣkaram ādadāti ||

45. sarvān vedān adhīyīta puṇyaśīlo'stu dhārmikah |

brāhmaṇaḥ sadanaṃ yātu yas te harati puṣkaram ||

** พราหมณ์อัศวรรมุ คือ พราหมณ์ผู้สวดคัมภีร์ยชุรเวทในขณะประกอบพิธีกรรม

A.A. Mocdonell, A Practical Sanskrit Dictionary, p. 11.

*** พราหมณ์ฉันโทค คือ พราหมณ์ผู้ขบคัมภีร์สามเวท

Ibid., p. 97.

ต่อฤๅษีคัสตยะ พระฤๅษีจึงรับดอกบัวจากพระอินทร์ด้วยความยินดี⁹⁴

สรุป

บทบาทของฤๅษีคัสตยะในวรรณคดีสันสกฤตจำแนกได้ ดังนี้

1. เป็นกวีผู้แต่งบทสวดบางบทในคัมภีร์ฤคเวทและอถรรพเวท
2. เป็นบุโรหิตของพระราชาชะละ
3. เป็นผู้ไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทเรื่องเครื่องสังเวจรระหว่างพระอินทร์และพระมรุต
4. เป็นมิตรของพระราม ฤๅษีคัสตยะมอบอาวุธวิเศษและให้คำปรึกษาแก่พระราม
5. เป็นผู้ปราบปรามคนชั่ว ฤๅษีคัสตยะปราบปรามคนชั่วเพื่อสันติสุขของสวรรค์ และโลกมนุษย์ เพื่อรักษากฎธรรมชาติ และเพื่อคุ้มครองธรรม เรื่องราวเกี่ยวกับการปราบปรามคนชั่วฤๅษีคัสตยะ มีอยู่ในวรรณคดียุคมหากาพย์ เช่น การปราบจักรพรรดิินทุส การปราบอสูริสวล และวาตาปี การกำราบเทือกเขาวินธัย เป็นต้น

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย